

ទាវ - តែសុក

សិក្សា

វប្បធម៌ - អរិយធម៌

ខ្មែរ - ឥណ្ឌា

ស្របតាម

កម្មវិធីសិក្សាថ្មី

សម្រាប់

ថ្នាក់ទីបញ្ចប់ និង

ថ្នាក់អគ្រូមធ្យមសិក្សា

ទាវ - វៃសុក

សាស្ត្រាចារ្យ បរិញ្ញា

វិទ្យាល័យ ទួលគោក

សិក្សា

វិប្បធម៌ - អរិយធម៌

ខ្មែរ - ឥណ្ឌា

សម្រាប់

ថ្នាក់ទីបញ្ចប់ និង ថ្នាក់ត្រៀមឧត្តមសិក្សា

រក្សាសិទ្ធិ

ឆ្នាំសិក្សា ១៩៧១ - ៧២

អារម្ភបទ

គ្រប់ប្រទេសទាំងអស់ក្នុងលោក សុទ្ធតែមានគោលចារឹក វប្បធម៌ អរិយធម៌ ប្រចាំប្រទេស ជាតិ ។ គេអាចដឹងស្គាល់ប្រទេសជាតិមួយចំរើនលូតលាស់មានវឌ្ឍនភាព ជាអរិយប្រទេស ឬ ទន់ ខ្សោយមានឱនភាពជាអនាមិយប្រទេស ដោយសារតែវប្បធម៌ អរិយធម៌ ប្រទេសជាតិនោះឯង ។

រីឯខ្មែរវិញ ក៏មានវប្បធម៌ អរិយធម៌ ជាគោលចារឹក ប្រចាំជាតិខ្មែរ ប្រទេសខ្មែរដែរ ។ ក្នុង ករណីនេះ ខ្មែរគ្រប់រូប ចាំបាច់ត្រូវតែចេះដឹងយល់ស្គាល់ដោយច្បាស់លាស់ នូវវប្បធម៌ អរិយធម៌ ជាតិខ្លួន ប្រទេសខ្លួន អំពីតម្លៃ ផលប្រយោជន៍ កំណកំណើត ប្រភព និងលក្ខណៈផ្ទាល់នៃ វប្បធម៌ អរិយធម៌ ជាតិ ។

មិនតែប៉ុណ្ណោះ ខ្មែរគ្រប់រូប គប្បីនាំគ្នានិយមជួយលើកតម្កើង លើកស្ទួយវប្បធម៌ អរិយធម៌ ជាតិដោយខំបណ្តុះចិត្តគំនិត អ្នកជាតិនិយម ខ្មែរនិយម ឲ្យបានជ្រួតជ្រាបទូទៅគ្រប់មជ្ឈដ្ឋាន នៃ សង្គមខ្មែរ ។ ព្រមជាមួយនេះ ខ្មែរគ្រប់រូប មានករណីកិច្ចចាំបាច់ ត្រូវសិក្សាស្រាវជ្រាវរាវរកវិធី និងមធ្យោបាយ ឆ្លែងផ្សាយវប្បធម៌ អរិយធម៌ ខ្មែរ ឲ្យបានចំរើនលូតលាស់ ដុះដាលមានសន្ទុះ និងល្បឿន ស្របតាមដំណើរវិវត្តិទៅនៃពិភពលោក ។

ខ្ញុំព្យាយាម ប្រមើប្រមូល រៀបរៀង ចងក្រងសៀវភៅ (វប្បធម៌ អរិយធម៌ខ្មែរ - ឥណ្ឌា) នេះ ដើម្បីបង្ហាញ អំពីមូលធម៌ និងទំនាក់ទំនងដែលជាទម្រង់មូលដ្ឋាន ទ្រទ្រង់វប្បធម៌ អរិយធម៌ខ្មែរ តម្រូវតាមសេចក្តីត្រូវការនៃសិក្ខាកាមជន ។

សូមអភ័យទោស អំពីសំណក់អស់លោក អ្នកប្រាជ្ញ បណ្ឌិត បញ្ញវន្ត អ្នកជាតិនិយម ដែលបានចេះដឹង យល់ច្បាស់ អំពីវប្បធម៌ អរិយធម៌ជាតិ ចំពោះកំហុសដោយអចេតនា ។ សូមមេត្តាជួយកែតម្រូវ តាមការគួរ ។

សូមចិត្តគំនិតជាតិនិយមកើតមានគ្រប់ទិសទី !
សូមជួយតម្កើងវប្បធម៌ អរិយធម៌ជាតិ !

ទាវ - ថៃសុក

សាស្ត្រាចារ្យ បរិញ្ញា

ឯកសារពិគ្រោះ

.....

វប្បធម៌ អរិយធម៌ខ្មែរ	កេង - ភ័ន់សាក់
វេទនិយម	ប៉ាង - ខាត់
វេទបញ្ញត្តិ	ប៉ាង - ខាត់
ទស្សនវិជ្ជា ពុទ្ធសាសនា	ប៉ាង - ខាត់
ប្រវត្តិពុទ្ធសាសនាប្រទេសខ្មែរ	ប៉ាង - ខាត់
វប្បធម៌ អរិយធម៌ខ្មែរ	លាង - ហាប់អាន
អំពីពុទ្ធសាសនា	ល្វី - ហ្វឺណូត
អរិយសច្ចកថា	អ៊ុ - ស៊ូ
វប្បធម៌ អរិយធម៌ខ្មែរ	ស - សាវុន
អំពីប្រាសាទខ្លះនៅអង្គរ	ហូត - តាត
សិល្បវិជ្ជា ផ្នែកសិល្បៈខ្មែរ	តៃ - ម៉េងហាប់
មគ្គុទ្ទេសក៍នគរវត្ត	ប៉ាង - ខាត់
ពន្លឺអាស៊ីទ្វីប	ញ៉ុក - ថែម
វប្បធម៌ ឥណ្ឌូ - ខ្មែរ	ម៉ុម - ម៉ុន
Histoire ancienne des Etats Hindouisés d'Extrême-Orient	G. Coedès
Angkor, Hommes et Pierres	G. B. Groslier
Guide du Musée National	M. Giteau
Préface pour Angkor	EF-EO
Nouveau guide d'Angkor	H. Marchal
Les Monuments du Groupe d'Angkor	M. Glaize
Histoire du Cambodge	M Giteau

មាតិកា រឿង

ឈ្មោះអត្ថបទ	ទំព័រ
លំនាំដើម.....	១
អត្ថន័យនៃពាក្យវប្បធម៌	២
អត្ថន័យនៃពាក្យអរិយធម៌.....	៤
តារាងបង្ហាញមែកធាងអរិយធម៌	៦
ឥទ្ធិពលអរិយធម៌.....	៨
ទស្សនៈលោក G. Coedès	១១
ទស្សនៈលោក Groslier	១៥
មូលធាតុ នៃអរិយធម៌ខ្មែរ.....	១៨
វេទនិយម.....	១៩
បញ្ហាពុទ្ធិភាវៈ សុខ ក្នុងលទ្ធិវេទ	២២
ព្រាហ្មណ៍និយម	២៣
ព្រះព្រហ្ម	២៤
ព្រះសិវៈ (ឥសូរ).....	២៤
សិវលិង្គ	២៧
រូបសិវៈ	២៧
ព្រះវិស្ណុ.....	២៨
អវតារវិស្ណុ ១០ យ៉ាង	២៩
រូបវិស្ណុ.....	៣០
វិធីប្រតិបត្តិក្នុងសាសនាព្រាហ្មណ៍	៣១
ពិធីបូជាយញ្ញូ និងបូជាអគ្គី.....	៣២
វណ្ណៈ ៤ ក្នុងលទ្ធិព្រាហ្មណ៍.....	៣៣
បញ្ហាពុទ្ធិ ភាវៈ សុខៈ ក្នុងលទ្ធិព្រាហ្មណ៍.....	៣៤
តបៈ យោគៈ.....	៣៥
អាត្ម័ន	៣៦
សំសារៈ ឬ សំសារវដ្ត	៣៧

ឈ្មោះអត្ថបទ	ទំព័រ
សាសនាព្រាហ្មណ៍ និង សង្គមខ្មែរ.....	៣៨
ជំនឿ	៣៩
ប្រពៃណី ទំនៀមទម្លាប់.....	៣៩
សិល្បៈ	៣៩
អក្សរសិល្ប៍.....	៤១
លក្ខណៈអក្សរសិល្ប៍បែបព្រាហ្មណ៍និយម	៤២
ពុទ្ធសាសនា.....	៤៤
ពុទ្ធប្រវត្តិ.....	៤៥
ពុទ្ធលទ្ធិ ព្រះត្រៃបិដក.....	៤៨
និកាយ ពុទ្ធសាសនា.....	៥០
គោលប្រតិបត្តិក្នុងពុទ្ធសាសនា.....	៥២
បញ្ញាពុទ្ធិ ភាវៈ សុខ ក្នុងពុទ្ធលទ្ធិ	៥២
ពុទ្ធិៈ វិជ្ជា ៣ ប្រការ.....	៥៤
អរិយសច្ច ៤.....	៥៧
បដិច្ចសមុប្បាទ.....	៦២
ពុទ្ធសាសនា និង សង្គមខ្មែរ.....	៦៣
ជំនឿ	៦៤
ប្រពៃណី ទំនៀមទម្លាប់.....	៦៤
សិល្បៈ	៦៥
អក្សរសិល្ប៍.....	៦៨

វប្បធម៌ អរិយធម៌ ខ្មែរ

សំនាំដើម :

មនុស្សទាំងអស់ក្នុងលោក គ្រប់ជាតិ រាល់ប្រទេស តែងតែមានបំណងប៉ងប្រាថ្នា ចង់ឲ្យប្រទេសជាតិរបស់ខ្លួន បានលូតលាស់ចំរើនគ្រប់វិស័យ តាមល្បឿននៃវិទ្យាសាស្ត្រ ព្រោះគេបានចាត់ទុកវិទ្យាសាស្ត្រ ជាមធ្យោបាយដ៏សំខាន់ សម្រាប់ធ្វើឲ្យមនុស្សបានកប់ប្រសព្វនឹងសុខសុភមង្គល ។

អ្នកប្រាជ្ញ បញ្ញវន្ត វិទ្យាវិទូ ទស្សនវិទូ ដែលជាអ្នកមនុស្សនិយម ជាតិនិយម បានខំរិះរកគ្រប់មធ្យោបាយ ចាត់គ្រប់វិធានការ ដើម្បីរៀបចំ រចនា សង្គមមនុស្សឲ្យបានប្រកបដោយ សុខ សន្តិភាព មានអរិយធម៌ខ្ពង់ខ្ពស់ល្អប្រសើរ សមជាពលរដ្ឋនៃអរិយប្រទេសក្នុងពិភពលោក ។ ឯមធ្យោបាយ រៀបចំសង្គមមនុស្ស ទោះជាខាងវិទ្យាសាស្ត្រក្តី អក្សរសាស្ត្រក្តី សិល្បៈអក្សរសិល្ប៍ក្តី ទាំងអស់នេះ សុទ្ធតែមានទំនាក់ទំនង មានប្រភពចេញមកអំពីមូលដ្ឋានធំ គឺវប្បធម៌ អរិយធម៌នានា ដែលបានឆ្លងកាត់គ្នាទៅវិញទៅមក អំពីប្រទេសមួយទៅប្រទេសមួយទៀត អំពីជាតិមួយទៅជាតិមួយ ។

វិធីវប្បធម៌ អរិយធម៌ខ្មែរ ក៏មានទំនាក់ទំនងនឹងបរទេសខ្លះដែរ ដូចជាឥណ្ឌា បារាំង ចិន យួន សៀម លាវ ជាដើម ។ តែខ្មែរក៏ធ្លាប់ជាមហាប្រទេស មានវប្បធម៌ អរិយធម៌ ចំរើនរុងរឿងនាអតីតសម័យ ព្រមទាំងមានកិត្តិនាមល្បីល្បាញពេញពិភពលោក ដោយបានទុកកេរ្តិ៍ដំណែល សិលាប្រាសាទអង្គរវត្តជាកំសុភាង ដើម្បីបង្ហាញពិភពលោក ឲ្យបានឃើញប្រត្យក្ស ជាក់ច្បាស់នឹងនេត្រា ។

តើអ្វីដែលហៅថា វប្បធម៌ អរិយធម៌?

វប្បធម៌ Culture

អត្ថន័យ

វប្បធម៌ មានន័យច្រើនបែបយ៉ាង ដែលបិតនៅលើទស្សននិយម ផ្សេងៗ គ្នា ។

- ទស្សនៈខ្លះ យល់ថា: វប្បធម៌គឺការផ្សំបណ្តុះចំណេះវិជ្ជានិងប្រាជ្ញាស្មារតី ឲ្យលូតលាស់ចំរុងចំរើន ដោយវិទ្យាសាស្ត្រ សិល្បៈ អក្សរសាស្ត្រ ជាដើម។
- ទស្សនៈខ្លះ យល់ថា: វប្បធម៌ គឺ ចំណេះចេះដឹង ការសិក្សា ការអប់រំ។
- ទស្សនៈខ្លះ យល់ថា: វប្បធម៌ គឺ ការសិក្សាពង្រីកវិជ្ជា ។
- ទស្សនៈខ្លះ យល់ថា: វប្បធម៌ គឺ អ្វីៗ ដែលទាក់ទងនឹងការសិក្សា ការអប់រំ។
- ទស្សនៈខ្លះ យល់ថា: វប្បធម៌ គឺ អ្វីៗ ដែលធ្វើឲ្យមានការចំរើនលូតលាស់ គ្រប់វិស័យ ។

ដូច្នោះ តាមទស្សនៈខាងលើនេះ វប្បធម៌សំដៅយកការសិក្សា ការអប់រំ ចំណេះវិជ្ជា ការបណ្តុះប្រាជ្ញាស្មារតី ។

ប៉ុន្តែ វប្បធម៌ < វប្ប + ធម៌

វប្បៈ Vappa: សំណាប ពង្រោះ លូតលាស់ ចំរើន ដុះដាល បណ្តុះបណ្តាល។

ធម៌: Dharma: ទ្រឹស្តី ឬ ធម៌ភាព នាំឆ្ពោះទៅរកវឌ្ឍនភាព និងការអនុវត្តន៍យ៉ាងសកម្ម។

ហេតុនេះ វប្បធម៌ គឺទ្រឹស្តី ឬ ធម៌ភាពទាំងឡាយដែលបណ្តុះបណ្តាលសេចក្តីចំរើនប្រាជ្ញានិងឧត្តមគតិដ៏ប្រសើរខ្ពង់ខ្ពស់របស់មនុស្ស ធ្វើឲ្យមានការចំរើនលូតលាស់ ក្នុងសង្គមមនុស្ស ដោយវិជ្ជា សីលធម៌ ការសិក្សា ការអប់រំច្បាប់ ទំនៀមទម្លាប់ សិល្បៈ អក្សរកាសា ជាដើម ដើម្បីរចនាផ្ទៃខ្លួន មនុស្សម្នាក់ៗ ឲ្យថ្លៃថ្នូរខ្ពង់ខ្ពស់។

មែកធាងនៃវប្បធម៌

វប្បធម៌ អាចមានមែកធាង ច្រើនបែបយ៉ាងទៅតាមទស្សនៈផ្សេងៗ ។ ក្នុងទីនេះ មែកធាងវប្បធម៌ អាចចែកចេញជា :

អរិយធម៌ Civilisation

អត្ថន័យ

អរិយធម៌ មានន័យច្រើនបែបយ៉ាង តាមទស្សនៈអ្នកប្រាជ្ញជាច្រើនរូប ដែលបានគិតគូរសិក្សាពិចារណាអំពីរឿងនេះ ។

- ទស្សនៈខ្លះ យល់ថា: អរិយធម៌គឺជាដំណើរការកើតសេចក្តីសុខចំរើន ឬអរិយធម៌ គឺបែបបទសណ្តាប់ធ្នាប់រៀបរយល្អត្រឹមត្រូវ ។ (តាមវចនានុក្រមខ្មែរភាគទី) ។

- ទស្សនៈខ្លះ យល់ថា: អរិយធម៌គឺជារបៀបរបបផ្សេងៗនៃការរីកចំរើន ដុះដាលខាងសតិបញ្ញា ចំណេះចេះដឹង សីលធម៌ ឧស្សាហកម្ម នៃសង្គមមនុស្ស (Larousse XXè siècle) ។

តាមន័យខាងលើនេះ អរិយធម៌ សំគាល់នូវគំនិតដែលកើតមានឡើង ជាមួយនឹងទម្លាប់ផ្សេងៗរបស់មនុស្សដែលរួមរស់នៅជាក្រុម ជាពួក ជាបក្ស ជាសង្គមហើយដែលមានទំនាក់ទំនងគ្នាទៅវិញទៅមក ។ មនុស្សដែលរួមគ្នាជាសង្គម រួមរស់នៅស្របស្រួលសុខសប្បាយ ដោយសារមានច្បាប់ជាគោល ជាមូលដ្ឋាន ដែលរៀបចំមនុស្ស សង្គមមនុស្សឲ្យមានយុត្តិធម៌ មានចិត្តគំនិតថ្លៃថ្នូរ មានឋានៈខ្ពង់ខ្ពស់ជាងសត្វ ហើយមានសមត្ថភាពអាចកែប្រែឆ្នៃធម្មជាតិ យកមកប្រើប្រាស់ជាការចាំបាច់ក្នុងជីវភាពរាល់ថ្ងៃ ។

ដូច្នេះ អរិយធម៌ គឺជាការសម្រេចឡើងខាងវិស័យសេដ្ឋកិច្ច សង្គមកិច្ច នយោបាយ នីតិសាស្ត្រ ប្រាជ្ញាស្មារតី និងវិស័យវប្បធម៌ ។

- លោកកាល់ម៉ាក (Karl Marx, 1818 – 1883; ទស្សនវិទូនិងសេដ្ឋកិច្ចវិទូសង្គមនិយមអាណីម៉ង់) យល់ថា: អរិយធម៌ គឺជាតម្លៃខាងសម្ភារៈ ។

- លោកវិប៊ែរ (Weber 1864 – 1920, សេដ្ឋកិច្ចវិទូនិងសង្គមវិទូ អាណីម៉ង់) យល់ថា: អរិយធម៌ គឺជាកម្រងនៃវិជ្ជាតិកនិក វិជ្ជាអនុវត្ត គោលច្បាប់ ដែលជាមធ្យោបាយទប់ទល់នឹងធម្មជាតិ ។

- លោកឡាឡង់ (Lalande, 1732 – 1807, ភារាវិទូបារាំង) យល់ថា: អរិយធម៌ គឺជាកម្រងមែកធាងច្រើនបែបយ៉ាងក្នុងសង្គមមនុស្សដែលមានលក្ខណៈជាសិល្បៈសាសនា សីលធម៌ វិទ្យាសាស្ត្រតិកនិកអាចមានជីវិតបន្តគ្នាក្នុងកាលអាកាស ។

តាមទស្សនៈនេះ អរិយធម៌ គឺជាពន្លឺតំណាងការរស់នៅនៃជនជាតិនីមួយៗ ផ្នែកវិប្ប-
ធម៌ សង្គមធម៌ ប្រដាប់ប្រើប្រាស់ កិច្ចការ ការងារជាដើម ដែលអាចឲ្យប្រជាជាតិរស់នៅ
បានសុខស្រួល សម្បូរសម្បាយ មានសន្តិសុខប្រាសចាកទុក្ខភ័យ និងមានវឌ្ឍនភាព ។

- លោកមីរ៉ាបូ (Mirabeau, 1715 – 1789, សេដ្ឋកិច្ចវិទូបារាំង) យល់ថា: អរិយធម៌ គឺការ
ចំរើនលូតលាស់នៃជនជាតិណាមួយ ដែលផ្ទុយនឹងសភាពព្រៃផ្សៃ ។

ទស្សនៈនេះ ឲ្យតម្លៃទៅលើការចំរើនលូតលាស់ខាងវិស័យវិទ្យាសាស្ត្រ តិកនិក របៀប
រៀបចំប្រទេសមានច្បាប់ ទម្លាប់ត្រឹមត្រូវ នៃប្រទេសណាមួយ ។ ប្រទេសណាមានការរៀប
ចំអង្គការចាត់ចែងប្រទេស ឲ្យបានប្តីប្តេជ្ញា ចំរុះចំរើន មានយុត្តិធម៌ក្នុងសង្គម មានសន្តិ-
សុខ គេចាត់ទុកថា ជាអរិយប្រទេស ក្នុងលោក ។

ឯ អរិយធម៌ < អរិយ + ធម៌

អរិយៈ Ariya: ល្អ ប្រសើរ ខ្ពង់ខ្ពស់ ថ្លៃថ្នូរ ឧត្តុង្គឧត្តម ។

ធម៌: Dharma: ទ្រឹស្តី, ធម៌ភាពនាំឆ្ពោះទៅរកវឌ្ឍនភាពនិងការអនុវត្តន៍យ៉ាងសកម្ម ។

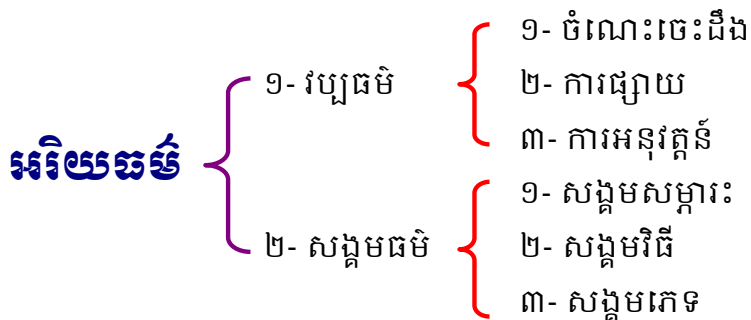
ហេតុនេះ អរិយធម៌ គឺទ្រឹស្តី ធម៌ភាពទាំងឡាយនៃវឌ្ឍនភាពដែលជាសភាព វិធី តម្លៃ
នៃការរីកចំរើនលូតលាស់ដុះដាល ល្អប្រសើរ ថ្លៃថ្នូរ ខ្ពង់ខ្ពស់ក្នុងជីវភាពសង្គមមនុស្សដែល
មានរបៀបរបបល្អ មានគ្រឿងប្រដាប់ប្រើប្រាស់គ្រប់គ្រាន់ ក្នុងគោលបំណងស្វែងរកសេចក្តី
សុខ ។

មែកធាងនៃអរិយធម៌

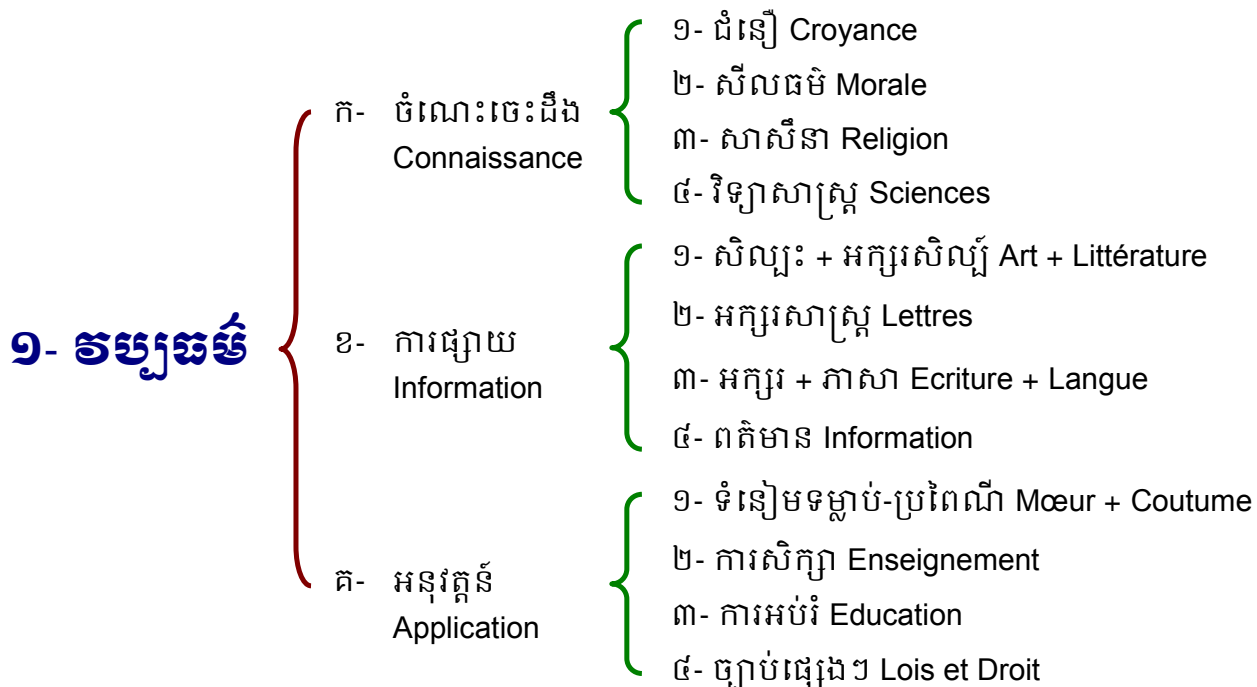
មែកធាងដ៏សំខាន់នៃអរិយធម៌គឺ :

- វប្បធម៌
- សង្គមធម៌

មែកធាងអរិយធម៌ អាចចែកចេញជាច្រើនបែបយ៉ាង ទៅតាមទស្សនៈអ្នកប្រាជ្ញផ្សេង
ៗ ។ តែក្នុងទីនេះ មែកធាងអរិយធម៌ អាចចែកជា :

តារាងបង្ហាញមេកង្វាងវប្បធម៌-សង្គមធម៌

២- សង្គមធម៌

- ក- សង្គមសម្ភារៈ
  - ១- ឧបករណ៍សង្គតិម Matériels sociaux
  - ២- វិធីតិកនិក Technique
  - ៣- វិជ្ជាជីវៈ Profession
- ខ- សង្គមវិធី
  - ១- សេដ្ឋកិច្ច (កសិកម្ម-ឧស្សាហកម្ម-ពាណិជ្ជកម្ម)
  - ២- សង្គមកិច្ច (សន្តិសុខ-សុខភាព-ការងារ)
  - ៣- នយោបាយ (ក្នុងប្រទេស-ក្រៅប្រទេស)
- គ- សង្គមភោទ
  - ១- ឋានៈសង្គម Classes sociales
  - ២- ស្ថាប័ន Institution
  - ៣- រដ្ឋ-ប្រជាជាតិ Etat-Nation

វប្បធម៌ + សង្គមធម៌ > អរិយធម៌

ឥទ្ធិពលអរិយធម៌

ឥទ្ធិពលអរិយធម៌ គឺកម្លាំងអរិយធម៌ ដែលមានកំណកំណើត ឬ ប្រកពចេញមកអំពីអ្វីមួយ ហើយដែលអាចរុញច្រាន អរិយធម៌ ឲ្យបានខ្ពង់ខ្ពស់ ល្អឥតលាស់ចំរើន ។

- ទស្សនៈខ្លះនិយមថា: ឥទ្ធិពលអរិយធម៌ បិតនៅក្នុងវប្បធម៌ មានប្រកពកើតចេញមកអំពីវប្បធម៌ ។

ទស្សនៈនេះបានអះអាងថា: ចំណេះចេះដឹង វិជ្ជាភាសា អក្សរ សិល្បៈ ការសិក្សា ការអប់រំ ទាំងនេះគឺជាឥទ្ធិពលអរិយធម៌ ដែលអាចកែប្រែផ្លាស់ប្តូរសង្គមមនុស្សឲ្យមានកំរិតជីវភាពខ្ពង់ខ្ពស់ មានចរិយាមារយាទថ្លៃថ្នូរ មានរបៀបរស់នៅល្អប្រសើរ មានច្បាប់ទម្លាប់ របៀបគ្រប់គ្រងរដ្ឋត្រឹមត្រូវ មានយុត្តិធម៌ក្នុងសង្គម មានសន្តិសុខ ។

- ទស្សនៈខ្លះនិយមថា: ឥទ្ធិពលអរិយធម៌បិតនៅក្នុងសង្គមធម៌ មានប្រកពកើតចេញមកអំពីសង្គមធម៌ ។

ទស្សនៈនេះបានអះអាងថា: សង្គមសម្ភារៈ វិធីរៀបចំសង្គមទាំងនេះជាឥទ្ធិពលអរិយធម៌ដែលអាចកែប្រែផ្លាស់ប្តូរកំរិតជីវភាព របៀបរស់នៅ ចិត្ត គំនិត យោបល់ ទស្សនៈ ចំណង់ចំណូលចិត្តរបស់បុគ្គលមួយរូប ។ ឬ របស់សង្គម ឲ្យបានខ្ពង់ខ្ពស់ ល្អប្រសើរហើយ រៀបចំប្រដាប់ប្រដាប្រើប្រាស់គ្រប់បែបយ៉ាងឲ្យមានគ្រប់គ្រាន់ ចាត់ចែងវិធីបង្កើតផល វិធីចែកចាយផលិតផលជាដើមក្នុងសង្គម ឲ្យបានត្រឹមត្រូវល្អ ប្រកបដោយគតិយុត្តិធម៌ ។ ព្រមជាមួយនេះ សង្គមធម៌បង្កើតឲ្យមានច្បាប់គ្រប់គ្រងត្រឹមត្រូវល្អ រៀបចំសង្គមតាមមនោសាស្ត្រជាតិ មានការកែប្រែរបបសេដ្ឋកិច្ច សង្គមកិច្ច និយោបាយ តម្រូវទៅតាមទំនោរ ចំណង់ ចំណូលចិត្ត និង ការស្របស្រួលនៃសង្គមមនុស្ស ។

អាស្រ័យហេតុនេះ យើងឃើញថា: ទស្សនៈទាំងពីរនេះ វប្បធម៌និយមក្តី សង្គមធម៌និយមក្តី មានលក្ខណៈ សមខ្លះ ពុំសមខ្លះ ត្រូវខ្លះ ខុសខ្លះ ព្រោះឥទ្ធិពលអរិយធម៌បិតនៅក្នុងវប្បធម៌ក៏មាន ក្នុងអរិយធម៌ក៏មាន ។

យ៉ាងណាមិញ :

ជួនកាលជីវភាពក្រីក្រតោកយាក លំបាកពេកខ្លះមុខខ្លះក្រោយ អាចជំរុញមនុស្សឲ្យ មានជំនឿផ្ដេសផ្ដាសពុំសមហេតុផលខ្លះវិចារណញ្ញាណ ។ ជម្ងឺឈឺរាំវៃ រោគាព្យាធិជានិច្ច- កាល សម្រេកឃ្លានអំណត់បាយក្រហាយទឹកក៏ជាមូលហេតុណែនាំជំរុញមនុស្ស ឲ្យស្វះ ស្វែងរកវិធីមធ្យោបាយដោះស្រាយ ដោយពឹងពាក់លើសាសនាឬមានជំនឿផ្ដេសផ្ដាស ផ្ដេក ផ្ដួលលើខ្មោចព្រាយ បិសាច អារក្ស អ្នកតា បង់បត់ មេមត់ ទេវៈ ទេពតា ឥន្ទព្រហ្ម យម យក្ស អាទិទេពជាដើម សុំឲ្យជួយដោះទុក្ខខ្លួន ។

ជួនកាល សង្គមសម្បូណ៌សប្បាយ ចំរើនរុងរឿងមានសម្ភារៈគ្រប់គ្រាន់ មានថ្នាំកែ រោគគ្រប់មុខ មានកំរិតជីវភាពខ្ពង់ខ្ពស់ មានសន្តិសុខ សុខភាពបរិបូណ៌ មានយុត្តិធម៌ក្នុង សង្គមជាដើម ក៏អាចបំបាត់វិធីសាសនា និងជំនឿផ្ដេសផ្ដាស បានដោយងាយ ។

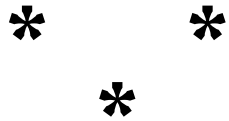
ផ្ទុយទៅវិញ ជួនកាលជំនឿមោះមុតខ្លាំងពេកលើទេវៈ អាទិទេព ទម្លាប់ប្រើវិធីសាស- នា យូរយារក៏អាចមានឥទ្ធិពលលើសង្គមមនុស្ស ដោយអប់រំមនុស្ស បង្ហាត់បង្រៀនមនុស្ស ទម្លាប់មនុស្សឲ្យសុខចិត្តទទួលជីវភាពតាមការក្រខ្យត់ក្រីក្រលំបាកវេទនា ដោយគ្មានត្អូញត្អែរ ឬអ្វីទាំងឡាយ ព្រមទាំងអាចធ្វើឲ្យមនុស្សប្រាសចាកការតស៊ូនឹងកម្លាំងធម្មជាតិ ក៏មាន ដោយគេយល់ថា ចាំបាច់កែប្រែផ្ទៃធម្មជាតិអ្វីធ្វើអ្វី បើនៅក្នុងលោកនេះ ធម្មជាតិកើតមាន មកដូច្នោះទៅហើយ ហើយសុទ្ធតែជាទុក្ខលំបាកថែមទៀត ។

ត្រង់នេះ គឺជាកម្លាំងវប្បធម៌ ដែលបានអប់រំមនុស្ស សង្គមមនុស្ស ឲ្យទទួលយល់ ព្រមតាមយថាភក្ដិ ។ ប៉ុន្តែ ទុកណាជាយ៉ាងនេះក៏ដោយ ក៏វប្បធម៌ពុំមែនជាកម្លាំងដាច់ខាត តែម្នាក់ឯង អាចទប់ទល់ ឬ កែប្រែសង្គមមនុស្សបានទាំងអស់នោះទេ គឺចាំបាច់ត្រូវតែមាន ទំនាក់ទំនងនឹងសង្គមធម៌ផងដែរ ទើបអាចកែប្រែរៀបចំសង្គមឲ្យមានវឌ្ឍនភាពគ្រប់គ្រាន់ ប្រកបដោយថាមពល និងប្រសិទ្ធិភាព ព្រោះវប្បធម៌និងសង្គមធម៌ត្រូវអាស្រ័យគ្នា ទាក់ទង គ្នាជាកម្រងបីដូចជានាមនិងរូប ។

ដើម្បីមើលឲ្យឃើញច្បាស់នូវទំនាក់ទំនងនេះ គេត្រូវមានទស្សនៈ បដិយោគ ដែល អាចនាំឲ្យយើងមើលឃើញ យល់ ស្គាល់ ដឹង នូវសច្ចៈ តថភាពនៃវប្បធម៌និងសង្គមធម៌ ដែលជាធម៌រួម ។ បានសេចក្ដីថា ឥទ្ធិពលអរិយធម៌ គឺជាទំនាក់ទំនង រវាងមនោសាស្ត្រ និងសង្គមសាស្ត្រ ដែលទាំងពីរនេះ កើតលេចចេញមកអំពីទំនាក់ទំនងរវាងវប្បធម៌និង

សង្គមធម៌ អាស្រ័យគ្នា ចង់គ្នាជាផលរួម គឺថា វប្បធម៌មានឥទ្ធិពល អាស្រ័យលើសង្គម ធម៌ជួយទ្រទ្រង់ ហើយសង្គមធម៌មានកម្លាំងពលកម្លាំង ក៏អាស្រ័យលើវប្បធម៌ ជាថ្នាលជាទំរ ជួយទ្រទ្រង់ សង្គមធម៌នេះឯង ។

ដូច្នោះ ឥទ្ធិពលអរិយធម៌ មានប្រភពកើតចេញមកអំពីទំនាក់ទំនង រវាងវប្បធម៌ និង សង្គមធម៌ ដែលបានចងក្លាប់គ្នា ជាកម្រង ជាបាច់ ជួយទ្រ រុញច្រានគ្នា ទៅវិញទៅមក ដើម្បីស្វ័យលើកតម្កើង អរិយធម៌ ឲ្យខ្ពង់ខ្ពស់រីកដុះដាលក្នុងគោលបំណងស្វែងរកសុខៈ ផ្តល់ឲ្យមនុស្ស សង្គមមនុស្ស ។

ទស្សនៈអ្នកប្រាជ្ញបរទេស

ចំពោះអរិយធម៌ខ្មែរ

ដោយហេតុថា អរិយធម៌ខ្មែរ មានទំនាក់ទំនងនឹងបរទេស បានទទួលឥទ្ធិពលបរទេសខ្លះ មាន៖ ឥណ្ឌា ចាម ជ្វា សៀម លាវ ចិន យួន អឺរ៉ុប ជាដើម ទើបមានអ្នកប្រាជ្ញបរទេសខ្លះ បានបញ្ចេញទស្សនៈផ្សេងៗ គ្នាអំពីលក្ខណៈអរិយធម៌ខ្មែរ ។

១- ទស្សនៈ លោក Coedès

មានអ្នកប្រាជ្ញជាច្រើនរូបមានលោកស៊ីដេស (Coedès) ជាតិបារាំង ជាតំណាង បានបញ្ចេញទស្សនៈថា :

អរិយធម៌ខ្មែរ គ្មានលក្ខណៈពិសេសទេ ព្រោះខ្មែរបានទទួលឥទ្ធិពលមកពីបរទេសទាំងអស់ ។

លោកស៊ីដេស បានបង្រួមទស្សនៈបែបនេះ ក្នុងការវិនិច្ឆ័យថា: «ខ្មែរ គឺជាពួង ស៊ីវិល័យដោយសារឥណ្ឌា» (Les Khmers sont des Phnong hindouisés) ក្នុងសៀវភៅឈ្មោះ: Les Etats hindouisés ។

អាស្រ័យទស្សនៈនេះហើយ បានជាអ្នកប្រាជ្ញបរទេសខ្លះ ពុំទទួលស្គាល់ប្រទេសខ្មែរ ថាជាប្រទេសមានឈ្មោះជាខ្មែរទេ តែជារដ្ឋស៊ីវិល័យតាមឥណ្ឌា ពោលគឺ ជារដ្ឋក្រោមឥទ្ធិពលឥណ្ឌា ព្រោះទេយល់ថា ប្រទេសទាំងឡាយនៅអាស៊ី មានខ្មែរជាដើម កាលដំបូង មានមនុស្ស មានសាសនា មានរបៀបរស់នៅ មានទំនៀមទម្លាប់ មានការចេះដឹង ដោយសារតែឥទ្ធិពលឥណ្ឌា ។

គេផ្ដើមប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរ ក្នុងសម័យក្សត្រឥណ្ឌាមួយរូប ឈ្មោះកៅណ្ឌិន្យ ឬ ហ៊ុន ទៀន ដែលបានមកគ្រប់គ្រង ត្រួតត្រាប្រទេសខ្មែរ ។ ទុកណាជារឿងនេះ គ្រាន់តែជារឿងដំណាល ដោយសារអ្នកដំណើរចិនឈ្មោះ ជីវ តាក្វាន់ ក៏ដោយ ក៏អ្នកប្រាជ្ញបារាំងខ្លះ នៅតែមានជំនឿមុតមាំ និយមទុករឿងនេះ ជាឯកសារសំខាន់បំផុត ដែលអាចប្រាប់បង្ហាញថា ខ្មែរមានប្រភពមកអំពីឥណ្ឌា ។ ព្រមជាមួយនេះ គេក៏បានលើកយកហេតុភេទច្រើនយ៉ាង

ទៀតក្នុងមែកធាងវប្បធម៌មាន អក្សរ ភាសា សិល្បៈ សាសនា ជំនឿ ទំនៀមទម្លាប់ជាដើម ទុកជាក័ស្តុតាងបញ្ជាក់ថា ខ្មែរមានអរិយធម៌ចេញមកអំពីបរទេស ថែមទៀត។

ក្រៅអំពីនេះ មានអ្នកប្រាជ្ញខ្លះទៀត បានសង្កត់យ៉ាងខ្លាំងលើលក្ខណៈបរទេស នៃអរិយធម៌ខ្មែរ ដែលមានទំនាក់ទំនងនឹងប្រទេសជិតខាងមាន៖ ចាម ជ្វា សៀម លាវ ចិន យួន ជាដើម។ ពិសេស សព្វថ្ងៃនេះ មានទស្សនៈយល់ថា អរិយធម៌ខ្មែរចំរើនលូតលាស់ ដុះដាលបាន ដោយសារតែអរិយធម៌អឺរ៉ុប។ ប៉ុន្តែ ទស្សនៈខ្លាំងជាងគេ ដែលបានសំអាងទៅលើហេតុផលផ្សេងៗ ហើយខំទាញបញ្ចេញខ្មែរ អំពីឥណ្ឌាគឺជាទស្សនៈ ដែលផ្អែកផ្អល់សំអាងទៅលើ៖

- ផ្នែកប្រវត្តិសាស្ត្រ   Histoire
- ផ្នែកភាសា   Langue
- ផ្នែកអក្សរ   Ecriture
- ផ្នែកសិល្បៈ   Art
- ផ្នែកសាសនា   Religion ជាដើម ។

ផ្នែកប្រវត្តិសាស្ត្រ – Histoire

រឿងស្តេច កៅណ្ឌិន្យ ឬ ហ៊ុន ទៀន ដែលបានចេញមកអំពីប្រទេសឥណ្ឌាកាត់ខាងកើត ចូលមកច្បាំងឈ្នះមេទ័ពស្រីខ្មែរឈ្មោះសោមា ឬ លីវ យី ហើយក៏បានគ្រប់គ្រងត្រួតត្រាប្រទេសខ្មែរ សម័យនគរភ្នំ (ហូណាន) ប្រហែលសតវត្សរ៍ទី ១ ឬទី ២ នៃ គ្រិស្តសករាជ (តាមឯកសារអ្នកដំណើរចិនចិន ឈ្មោះ ជីវ-តា-ក្វាន់) ។

ផ្នែកភាសា – Langue

ក្នុងភាសាខ្មែរ មានលាយចម្រុះដោយពាក្យបាលី សំស្ក្រឹតយ៉ាងច្រើន ប្រើលាយគ្នាជាមួយភាសាខ្មែរ តាំងតែពីយូរយារណាស់មកហើយ ដូចជាពាក្យថា៖ អក្សរ សិល្បៈ ភាសា សីលទាន បុណ្យ បាប មគ្គ ផល គុណ ទោស ហេតុ ភេទ ស្នាក់ នរក និព្វាន ជាដើម ។

ផ្នែកអក្សរ – Ecriture

គេថា អក្សរខ្មែរ មានប្រភព មានដើមកំណើតចេញមកអំពីអក្សរឥណ្ឌាខាងទិសភូមិ-
បទ ទម្រង់ព្រហ្មី (Brahmi) ព្រោះគេបានឃើញអក្សរសិលាចារឹកខ្មែរ ដែលចាស់ជាងគេនៅ
រូកាញ់ខែត្រញ៉ាត្រាង (រឿតណាមកណ្តាល) មានលំនាំទ្រង់ទ្រាយ ដូចគ្នានឹងអក្សរសិលាចា-
រឹកឥណ្ឌាកាតខាងត្បូង ត្រង់ខ្ពង់រាបដេកង់ (Dekkan) ។

ផ្នែកសិល្បៈ – Art

ក្នុងសិល្បៈខ្មែរ មានរូបគំនូរចម្លាក់ច្រើនណាស់ ដែលគួរឆ្លាក់យកលំនាំតាមសិល្បៈ
ឥណ្ឌា ដូចជារូបស្រីរាជ្យដែលមានរាងអែនអន កាច់ចង្កេះលូតលូន់ និងរូបចម្លាក់តំណាង
ទេវណ្ណា ឬ តំណាងទស្សនៈជំនឿ ក្នុងលទ្ធិព្រាហ្មណ៍ ដូចជា រូបឥសូរ ឬ សិវៈ (Içvara ou
Çiva) រូបវិស្ណុ ឬ នារាយណ៍ (Visnu ou Nârâyana) រូបព្រហ្ម (Brahma) ជាដើម ។ ជាពិសេស
សិល្បៈខ្មែរសម័យអង្គរ បានបង្ហាញរូបចម្លាក់ច្រើនបែបយ៉ាង ដែលមានទំនាក់ទំនងនឹង
ឥណ្ឌា ហើយនិងលទ្ធិព្រាហ្មណ៍ ដូចជារូបចម្លាក់នៅជុំវិញជញ្ជាំងប្រាសាទអង្គរវត្តជាដើម
ដែលបានបង្ហាញអំពីលទ្ធិព្រាហ្មណ៍ មានរឿងរាមាយណៈ និងរឿងមហាការតយុទ្ធ
(Ràmâyana et Mahàbhàratayuddha) ជាដើម ។

ផ្នែកសាសនា – Religion

ប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរ បានបង្ហាញឲ្យឃើញថា សាសនាព្រាហ្មណ៍ បែបព្រហ្មនិយម សិវ-
និយម ឬ វិស្ណុនិយម ព្រមទាំងពុទ្ធសាសនា បែបមហាយាន ឬ ហីនយាន មានប្រភពចេញ
មកអំពីឥណ្ឌាហូរចូលមកក្នុងប្រទេសខ្មែរ តាំងតែពីយូរយារណាស់មកហើយ ហើយមានជា
ហូរហែរហូតមកដល់សព្វថ្ងៃ ។

ហេតុទាំងនេះ ជាភស្តុតាងសំខាន់បំផុត ដែលអ្នកប្រាជ្ញបរទេស លើកយកមកធ្វើជា
លេស ជាសំអាង ជាមូលហេតុ សំរាប់ភ្ជាប់ខ្មែរទៅនឹងឥណ្ឌា ឬ ទាញខ្មែរចេញអំពីឥណ្ឌា ។

សាសនាព្រាហ្មណ៍	{	- ព្រហ្មនិយម	Brahmanisme
		- សិវនិយម	Çivaisme
		- វិស្ណុនិយម	Visnuisme

ពុទ្ធសាសនា { - មហាយាន Grand Véhicule
 - ហ៊ីនយាន Petit Véhicule

សាសនា មាននៅប្រទេសខ្មែរ ក៏បណ្តាលឲ្យមានជំនឿផ្សេងៗ : មានជំនឿចំពោះទេវៈ ទេពតា, ជំនឿបុណ្យ បាប គុណ ទោស អាក្រក់ ល្អ ឋានសួគ៌ ឋាននរក ជាដើម មានទំនៀមទម្លាប់ ពិធីបុណ្យទានផ្សេងៗ ព្រមទាំងមានរបៀបរស់នៅខ្លះ ដែលជាផល វិបាកកើតចេញមកអំពីការប្រកាន់ជឿស៊ប់លើសាសនា ដូចជា : តាជី ដូនជី យាយជី លោកធុតង្គ អ្នកសច្ចំ ជាដើម ។

សាសនា ចេញមកអំពីឥណ្ឌា ជំនឿ ទំនៀមទម្លាប់ របៀបរស់នៅ ក៏ចេញមកអំពី ឥណ្ឌាដែរ ។ ខ្មែរបានទទួលសាសនាឥណ្ឌា តាំងតែពីយូរអង្វែងណាស់មកហើយ សព្វថ្ងៃ នេះ សាសនាឥណ្ឌាបានចាក់ឫសយ៉ាងមាំ មុតជាប់យ៉ាងជ្រៅក្នុងចិត្តគំនិតខ្មែរ ទំនោរខ្មែរ សង្គមខ្មែរនិងក្នុងវប្បធម៌ អរិយធម៌ខ្មែរ ។

អាស្រ័យហេតុភេទផ្សេងៗ ផ្នែកវប្បធម៌និងសង្គមធម៌ខាងលើនេះហើយ ដែលអ្នក ប្រាជ្ញបរទេស បានលើកយកមកធ្វើជាកំស្តុតាងជាសំអាងបញ្ជាក់ថា ខ្មែរជាពួង ស៊ីវិល័យ ដោយសារឥណ្ឌា ។ មិនតែប៉ុណ្ណោះ ចំពោះជាតិសាសន៍ (Race des peuples) ក៏គេថាមកអំពី ឥណ្ឌាដែរ ។ យ៉ាងណាមិញ គេថាខ្មែរពុំមែនជាជនជាតិដើមបង្កើតនៅប្រទេសខ្មែរទេ តែ ជាជនជាតិមានប្រភព មានដើមកំណើត មកអំពីឥណ្ឌាកាត់ខាងត្បូង ។ ជនជាតិមកអំពី ឥណ្ឌានេះ បាននាំយកមកជាមួយនូវភាសា អក្សរ វប្បធម៌ សង្គមធម៌ឥណ្ឌា ចូលមកក្នុង ប្រទេសខ្មែរ ។

ដូច្នោះ អរិយធម៌ខ្មែរ គ្មានលក្ខណៈពិសេសផ្ទាល់ខ្លួនទេ គឺសុទ្ធតែទទួលមកអំពីឥណ្ឌា ទាំងអស់ ។

សន្និដ្ឋាន:

ទស្សនៈបែបខាងលើ មានមកយូរយារណាស់ហើយ រហូតដល់បណ្តាលឲ្យជនជាតិ ខ្មែរខ្លួនឯង ភាគខ្លះក៏ពុំព្រមទទួលស្គាល់ថាជាប្រទេសខ្មែរថែមទៀត តែជាប្រទេសកម្ពុជា ដែលមានប្រភពចេញមកអំពីប្រទេសឥណ្ឌា ត្រង់ភូមិភាគមួយឈ្មោះកម្ពុជា (Kambojā) ។

ទម្លាប់ទទួលសារភាពថា ខ្មែរមានប្រភពចេញមកអំពីបរទេសនេះហើយ ដែលនាំឲ្យខ្មែរខ្លះ សព្វថ្ងៃនេះ យល់ច្រឡំ ដោយខ្លះការពិចារណា ខ្លះមនសិការជាតិថា ភាសា អក្សរ សិល្បៈ អក្សរសិល្ប៍ វប្បធម៌ ទំនៀមទម្លាប់ ខ្មែរ គឺសុទ្ធតែដូចឥណ្ឌា ចេញមកអំពីឥណ្ឌា ទទួលឥទ្ធិពលឥណ្ឌាទាំងអស់ គឺគ្មានអ្វីដែលជារបស់ខ្មែរសុទ្ធា ទេ ។ តើទស្សនៈនេះ ពិត ឬ ទេ ?

២- ទស្សនៈ លោក Groslier

មានអ្នកប្រាជ្ញជាច្រើនរូបផ្សេងទៀត ដែលមានលោក Groslier ជាតិបារាំង ជាតំណាង បានបញ្ចេញទស្សនៈថា «ខ្មែរមានអរិយធម៌ពិសេសរបស់ខ្លួន តែជាលទ្ធផលកើតចេញមក អំពីអរិយធម៌ឥណ្ឌា» ។

លោក Groslier ខំបញ្ជាក់ បង្ហាញ ពន្យល់ត្រង់ចំណុចណា សេចក្តីណា ដែលមាន ទំនាក់ទំនងនឹងឥណ្ឌា ឬដែលមានមកអំពីឥណ្ឌា ។ ដើម្បីបញ្ជាក់ថាខ្មែរបានទទួលយកអរិយធម៌ វប្បធម៌ឥណ្ឌា មកប្រើបែបណាខ្លះ លោក Groslier បានខំសង្កត់លើលក្ខណៈ អរិយធម៌ខ្មែរ ផ្នែកទំនើងសង្គម និងអង្គការសេដ្ឋកិច្ច ដែលអាចចែកជាគោលគឺ :

- ទីនិយម
- ឥណ្ឌានិយម

១- ទីនិយម

លោក Groslier បានខំអះអាងថា ប្រទេសខ្មែរជាស្រុកភ្នំ មានទឹកនិងវាលស្រែ ដែល ទុកជាទឹកនៃឆ្នេរសម្រាប់ទទួលយកនូវអរិយធម៌ឥណ្ឌា ។ លោក Groslier ខំបញ្ជាក់ថា ទីខ្មែរ ដីខ្មែរ ពុំមែនជាមូលហេតុ សម្រាប់បង្កើតអរិយធម៌ខ្មែរទេ គឺគ្រាន់តែជាទឹកនៃឆ្នេរ ជាថ្នាល សំរាប់ទទួលយកនូវសំណាប គឺអរិយធម៌ឥណ្ឌា ហើយដែលឥណ្ឌាបានសាបព្រួសនៅលើដី ខ្មែរតែប៉ុណ្ណោះ ។ សារុបទៅ អរិយធម៌ខ្មែរគឺអរិយធម៌ឥណ្ឌា ដុះលូតលាស់លើថ្នាលដីខ្មែរ ដោយសារអ្នកឥណ្ឌាសាបព្រួស ។

២- ឥណ្ឌានិយម

លោក Groslier បានឲ្យតម្លៃលើមូលហេតុសំខាន់ៗ នៃកំណកំណើតអរិយធម៌ខ្មែរ គឺ ឥណ្ឌា ។

អរិយធម៌ឥណ្ឌា បានចូលមកក្នុងប្រទេសខ្មែរតាមដំណើរនាំចូលនៃអ្នកឥណ្ឌា ពីរពួក សំខាន់គឺ :

១- តាមឈ្មួញ : ពួកឈ្មួញឥណ្ឌាតែងតែធ្វើដំណើរឆ្លងកាត់ភូមិភាគផ្សេងៗ តាមសំពៅ អស់កាលដ៏យូរ ដែលជាហេតុនាំឲ្យគេត្រូវឈប់សំចត តាមភូមិភាគនិងប្រទេសនានា នៅ ក្បែរសមុទ្រ មានជ្រោយឥណ្ឌូចិនជាដើម ពិសេសប្រទេសខ្មែរ ដែលមានកំពង់ផែមួយដ៏សំ- ខាន់គឺ កំពង់ផែអូកែវ។ អ្នកជំនួញឥណ្ឌា ត្រូវការលក់ដូរវត្ថុផ្សេងៗ មានកំណាត់សំពត់ ជាដើមឲ្យខ្មែរ តែឈ្មួញឥណ្ឌា ត្រូវការទិញអំពីខ្មែរវិញនូវ ម្រេច ដីប្លី ដង្កោ ជាដើម។ ម៉្លោះហើយឈ្មួញឥណ្ឌា ត្រូវឈប់សំចតយូរក្នុងប្រទេសខ្មែរ។ កាលបើយ៉ាងនេះ ឈ្មួញ ឥណ្ឌាចាំបាច់ ត្រូវតែមានទំនាក់ទំនងនឹងអ្នកស្រុកតាមរបៀបរស់នៅខ្លះ តាមទំនៀមទម្លាប់ ខ្លះ នៃសង្គមខ្មែរ។ កាលបើនៅស្រុកខ្មែរយូរ គេក៏មានករណីយកិច្ចចាំបាច់ត្រូវតែផ្សាយ សាបព្រួស បណ្តុះ វប្បធម៌ អរិយធម៌គេដែរ ដូចជាសាសនា ជំនឿ ទេវៈ មន្តអាគម- គាថា អូមអាម ទំនៀមទម្លាប់ ជាដើម។

២- តាមអ្នកមានអំណាច : ពួកឥណ្ឌាខ្លះទៀត ដូចជាកោណ្ឌិន្យ ឬ ហ៊ិនទៀន ជាអ្នកមាន អំណាច បានលើកគ្នាជិះសំពៅមកច្បាំងឈ្នះមេទ័ពស្រីខ្មែរឈ្មោះ សោមា ឬ លីវយី ហើយ បានគ្រប់គ្រងត្រួតត្រាប្រទេសខ្មែរ សម័យនគរភ្នំ (ហូណាន) កាលសតវត្សទី ១ ឬ ទី ២ នៃ គ្រិស្តសករាជ។ ម៉្លោះហើយ គេចាំបាច់ត្រូវតែយកភាសា អក្សរ សិល្បៈ ជំនឿ សាសនា ប្រពៃណី ទំនៀមទម្លាប់របស់គេ មកប្រើ មកអនុវត្ត នៅប្រទេសខ្មែរ រហូតដល់បានក្លាយ ទៅជាអរិយធម៌ខ្មែរ។

ឥណ្ឌាបាននាំមកឲ្យខ្មែរ នូវ :

- ១- វិធីតិកនិកខាងធ្វើទំនប់ទឹក - ប្រឡាយទឹក
- ២- ជំនឿ សាសនា មន្តអាគម
- ៣- របៀបគ្រប់គ្រង រៀបចំស្រុកទេស
- ៤- អក្សរ ភាសា បាលីសំស្ក្រឹត ។ល។

លោក Groslier បានខំបញ្ជាក់ ពន្យល់ថា ធាតុទាំងឡាយ ក្នុងផ្នែកអរិយធម៌ ដែល ឥណ្ឌានាំចូលមក បីដូចជាសំណាប ដែលត្រូវយកមកស្ទូងឬដាំនៅលើដីខ្មែរ ដីខ្មែរដែល អាចស្របស្រួលទទួលយកបាន ។

ហេតុនេះ យើងឃើញថា ទស្សនៈនេះ ជាទស្សនៈឥណ្ឌានិយម ដែលបានពន្យល់ បង្ហាញឲ្យឃើញថា អ្វីខ្លះដែលមាននៅក្នុងអរិយធម៌ខ្មែរ ពោលគឺ ខំបង្ហាញធាតុពិសេសនៃ ឥណ្ឌា ដែលបង្កើតឲ្យបានជាអរិយធម៌ខ្មែរ ។

ដូច្នោះ តាមទស្សនៈអ្នកប្រាជ្ញបរទេស យើងឃើញថា :

- «ខ្មែរជាពួង ស៊ីវិល័យ ដោយសារឥណ្ឌា» (G. Coedès)
- «ខ្មែរមានអរិយធម៌ពិសេសរបស់ខ្លួនឯង តែជាលទ្ធផលកើតចេញមកអំពីអរិយធម៌ ឥណ្ឌា» (Groslier)

ហេតុនេះ តើអរិយធម៌ខ្មែរមានលក្ខណៈពិសេសផ្ទាល់ខ្លួនឬទេ ?

ក្នុងអរិយធម៌ជនជាតិណាក៏ដោយ តែងតែមានធាតុសំខាន់ ២ យ៉ាង ដែលជាទំនាក់ ទំនងឬជាទំនាស់ទៅវិញទៅមកគឺ :

- ១- មូលធាតុ ជាតិ
- ២- មូលធាតុ បរទេស ។

អរិយធម៌បរទេស ដែលអាចផ្សាយចូលទៅក្នុងប្រទេសណាមួយបាន លុះត្រាតែមូល ដ្ឋានជាតិដែលជាជាតិសាសន៍ អ្នកស្រុក មានភាសា ជីវភាព មានរបៀបរស់នៅ ទំនៀម ទម្លាប់ ឬ ចំណេះវិជ្ជាបែបណាមួយ រួចស្រេចទៅហើយ ។ មូលដ្ឋានជាតិជាទីទូទៅនិងជាទី ពិសេស សំរាប់ទទួលធាតុបរទេសគឺ អរិយធម៌បរទេស ។

ម៉្យាងទៀត ក្នុងការជួបប្រទះរវាងជាតិនិងបរទេស ទំនាក់ទំនងអាចមានដំណើរ លក្ខណៈច្រើនបែបយ៉ាងគឺ :

- ជាការស្របស្រួល ចុះសម្រុងគ្នា
- ជាការប្រយុទ្ធប្រឆាំង សង្កត់សង្កិនគ្នា
- ឬជាទំនាស់រឹបត្តិ

ឬជាការសុខចិត្តយល់ព្រមទទួលយកដោយត្រង់ៗ ទាំងស្រុង ឬដោយការចម្លងកែ
សម្រួល ឲ្យមានលក្ខណៈជាតិពិតៗ ។

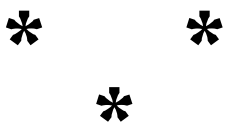
រីឯ អរិយធម៌ខ្មែរវិញ ក៏បិតនៅលើមូលធាតុសំខាន់ៗទាំង ២ យ៉ាងនោះដែរគឺ :

១~ មូលធាតុ ជាតិ : ខ្មែរមានប្រទេស មានមនុស្សរស់នៅ ជាយូរអង្វែងមកហើយ
តាំងតែពីមុនឥណ្ឌាចូលមកម៉្លោះ ។ បានសេចក្តីថា ខ្មែរមានភាសា មានរបៀបរស់នៅ និង
ចំណេះវិជ្ជា មានជាតិសាសន៍ មានការរៀបចំស្រុកទេស តាំងតែពីយូរយាររួចស្រេចហើយ
មុនការនាំចូលអរិយធម៌ឥណ្ឌា ។

២~ មូលធាតុបរទេស : អរិយធម៌ឥណ្ឌា បានចូលមកក្នុងអរិយធម៌ខ្មែរ គ្រាន់តែជា
ជំនួយ ជួយបំពេញកង្វះខាតខ្លះ និងកំណែទម្រង់ខ្លះតែប៉ុណ្ណោះដូចជា : ពុទ្ធសាសនា,
ពាក្យសំដី, ភាសាបាលី សំស្ក្រឹត, សិល្បៈបូរាណខ្លះ ជាដើមតែប៉ុណ្ណោះ ។ បានសេចក្តី
ថា អរិយធម៌ឥណ្ឌាគ្រាន់តែជាធាតុ ១ ដែលបានចូលមករួមរួម ក្នុងដំណើរកើតនិងការ
ផ្លាស់ប្តូរ នៃអរិយធម៌ខ្មែរ ដែលមានរួចស្រេចមកហើយ តែពុំទាន់សព្វគ្រប់ ។ អរិយធម៌
ឥណ្ឌា ចំណុចខ្លះស្របស្រួលនឹងខ្មែរក៏អាចរស់រានមានជីវិតនៅយូរបាន ។ ឯចំណុចខ្លះ
ទៀត ដែលមិនស្របស្រួល មិនមានទំនាក់ទំនងនឹងមនោសាស្ត្រខ្មែរ ក៏ត្រូវរលុបរលាយ
បាត់បង់ទៅវិញ ។

យ៉ាងណាមិញ :

អរិយធម៌ខ្មែរ មានលក្ខណៈពិសេសមួយផ្ទាល់ គឺមូលធាតុជាតិ ដែលជាទំនោរចិត្ត
គំនិត ព្រលឹង មនោគមន៍ខ្មែរពិតៗ ។

មូលធម៌នៃវប្បធម៌ អរិយធម៌ឥណ្ឌា

ក្នុងវប្បធម៌ អរិយធម៌ខ្មែរ

- . - . - . - . - . -

ធាតុសំខាន់ៗ នៃវប្បធម៌ អរិយធម៌ឥណ្ឌាដែលបានចាក់ឫសយ៉ាងមាំមួនហើយជាកត្តាដ៏សំខាន់ជួយទ្រទ្រង់ វប្បធម៌ អរិយធម៌ខ្មែរ អាចរាប់ជាគោលគឺ :

- ១- សាសនាព្រាហ្មណ៍ ឬ លទ្ធិព្រាហ្មណ៍ :
  - វេទនិយម
  - ព្រាហ្មណ៍និយម
- ២- ពុទ្ធសាសនា ឬ ពុទ្ធិលទ្ធិ :
  - ព្រះត្រៃបិដក
  - បញ្ញាកម្មផល - បុណ្យបាប

វេទនិយម

Vedisme

វេទនិយម គឺជាឈ្មោះលទ្ធិបូរាណមួយ មាននៅក្នុងប្រទេសឥណ្ឌា ហើយដែលបាននិយមឲ្យតម្លៃទៅលើវេទ (គម្ពីរវេទ) ដោយភ្ជាប់មនុស្សទៅនឹងលោកៈ - ទេវៈ ។

វេទ **Veda** : - គឺជាពុទ្ធិពិសិដ្ឋ (Connaissance sacrée) ឬជាពុទ្ធិដ៏ស័ក្តិសិទ្ធិ ដែលជាអំណោយអាទិទេព ។

អាទិទេព បានប្រគល់គម្ពីរវេទឲ្យមនុ (Manu) ដែលជាមនុស្សចម្បងបំផុតក្នុងលោក ។ មនុ បានផ្សាយគម្ពីរវេទដល់ពួកឫសិ (Rsi = Ascète = ឥសី) តាមស្ម័គ្រិ (Srti = Révélation) ។ ពួកឫសិក៏បានបង្រៀនវេទមន្តមកឲ្យពួកព្រាហ្មណ៍ (Brahmana) តាមការរៀនតាម យល់តាមសូត្រតាម ដោយពុំមានសិទ្ធិសួរដេញដោលរកខុសត្រូវសោះឡើយ ព្រោះគម្ពីរវេទ ជាអំណោយអាទិទេព មានលក្ខណៈជាសច្ចៈ ។ ឯពួកព្រាហ្មណ៍ មានសិទ្ធិផ្តាច់មុខក្នុងការកាន់កាប់សិក្សាផ្សាយគម្ពីរវេទ ។

គម្ពីរវេទ កើតមានឡើងប្រហែលតាំងតែពី ១៥០០ឆ្នាំមុន គ្រឹស្តសករាជ ។

ព្រៃត្រៃវេទ

គម្ពីរវេទមាន ៣ ហៅថា «ត្រៃវេទ = វេទបី» គឺ :

- ១- ឫគ្វេទ Rgevda
- ២- សាមវេទ Sàurveda
- ៣- យជុវេទ Yajurveda

ក្រោយមក គេបន្ថែមវេទមួយទៀតជាទី ៤ ហៅថា អថវវេទ Atharvaveda ។

ដូច្នោះ គម្ពីរវេទ មាន ៤ គឺ :

១- គម្ពីរ ឫគ្វេទ (Rgevda) ជាពាក្យឆន្ទ ពាក្យសម្រាប់សូត្រស្នូតិសរសើរអាទិទេព និងទេវៈផ្សេងៗ ផង សម្រាប់សូត្រសំបូងសម្រួល បួងសួង អង្វរករអាទិទេព ។ ទេវៈ សុំប្រសិទ្ធិពរ ឲ្យបានសម្រេចតាមបំណង ។

២- គម្ពីរ សាមវេទ (Sàurveda) ជាពាក្យឆន្ទ ពាក្យកាព្យ សម្រាប់សូត្របន្ទន់ចិត្ត ទេវៈ អាទិទេព ក្នុងពេលធ្វើពិធីបូជា ទេវៈ ។

៣- គម្ពីរ យជុវេទ (Yajurveda) ជាពាក្យកម្រងកែវ សម្រាប់សូត្របួងសួង សុំអាទិទេព ទេវៈ ឲ្យចុះមកជួយ ដើម្បីឲ្យមានប្រទ្ធិ តេជៈ បារមី មានជោគជ័យ និងជាគម្ពីរ ចែងអំពីការធ្វើពលិកម្ម ។

៤- គម្ពីរ អថវវេទ (Atharvaveda) ជាគម្ពីរចែងអំពីមន្តអាគមគាថា អូមអាម ពូកែ ស័ក្តិសិទ្ធិ សម្រាប់សូត្របណ្តេញ បំបាត់ ឧបទ្រព ចង្រៃ ខ្មោច ព្រាយ បិសាច អារក្ស អ្នកតា ធ្មប់ អាប ជាដើម និងសម្រាប់សូត្រដាក់ស្នេហ៍ ធ្វើឲ្យគេស្រឡាញ់ ពេញចិត្ត មានសិរីសួស្តី មានស្នេហ៍មុខ ឬសម្រាប់សូត្រធ្វើឲ្យគេលំបាកវេទនា មានទុក្ខ ក្តៅក្រហាយ វិនាស ហ៊ានហោចជាដើម ។

ប៉ុន្តែ ទោះបីគម្ពីរវេទ មាន ៤ យ៉ាងនេះក៏ដោយ ក៏គេនៅតែហៅថា «ត្រៃវេទ = វេទបី» ដដែល គឺគេពុំហៅថា «ចតុវេទ = វេទ ៤» ទេ ព្រោះគម្ពីរអថវវេទ គេបានបន្ថែម នៅពេលក្រោយ ។

ម្យ៉ាងទៀត គម្ពីរវេទនីមួយៗ នេះ មានគម្ពីរអង្កកថាមួយៗជាជំនួយពន្យល់ថែមទៀត គឺ :

១- គម្ពីរ ព្រាហ្មណៈ ជាគម្ពីរនិយាយពន្យល់អំពីពិធីស័ក្តិសិទ្ធិ របស់ពួកព្រាហ្មណ៍ ។
 ២- គម្ពីរ អារណ្យកៈ «នៅព្រៃ» ជាគម្ពីរដែលចែងអំពីការត្រូវរស់នៅក្នុងព្រៃ ឆ្ងាយ ដាច់អំពីសង្គមមនុស្ស ។

៣- គម្ពីរ ឧបនិស័ទ «នៅជិត» ជាគម្ពីរដែលត្រូវសិក្សា ស្វាធារយ ភ្ជាប់នឹងគម្ពីរ ព្រាហ្មណៈនិងអារណ្យកៈ ។

អ្នកដែលគោរពជឿទេវៈ អាទិទេព ហើយបានសិក្សា រៀនសូត្រ ប្រព្រឹត្ត ប្រតិបត្តិ តាមគម្ពីរវេទរមែងត្រូវបានអាទិទេពសន្តោស ឲ្យរួចចាកទុក្ខទាំងពួង ។ ក្នុងលទ្ធិវេទ មនុស្ស សម្លាប់មនុស្សសត្វធ្វើពិធីបូជាយញ្ញ ថ្វាយអាទិទេព ត្រូវបានឈ្មោះថា ជាអ្នកមានកក្កិភាព គោរពបូជា អាទិទេព ហើយត្រូវបានបុណ្យច្រើន ។

អាទិទេព - Dieu

អាទិទេព គឺជាទេវៈធំបង្អស់ មុនគេបំផុតដែលបានបង្កើតលោកជាដំបូង ។ អាទិទេព មានគុណសម្បត្តិទៅ៖

- មហត្ថៈ សម្បើមអស្ចារ្យ
- មហិទ្ធិ ឫទ្ធិ គ្មានគូប្រដូច
- សព្វញ្ញ ចេះយល់ដឹងសព្វ
- ញាណ ភ្នែកទិព្វ ត្រចៀកទិព្វ
- ភេជៈ ឫទ្ធិ បារមី ដ៏ខ្លាំងក្លា
- និមល គ្មានមន្ទិលសៅហ្មង ។ល។

បញ្ញាពុទ្ធិ ភាវៈ សុខៈ

អំពីពុទ្ធិ - La Connaissance

ពុទ្ធិដ៏ប្រសើរខ្ពង់ខ្ពស់បរិសុទ្ធគឺពុទ្ធិដែលកើតឡើងអំពីអាទិទេពនិងអំពីគម្ពីរវេទ ទាំង ៤ គឺ៖

- ឫគ្វេទ
- សាមវេទ
- យជុវេទ
- អថវវេទ

អ្នកដែលមានសិទ្ធិ ទទួលយកនូវពុទ្ធិដ៏បរិសុទ្ធគឺ ពួកព្រាហ្មណ៍ និងពួកក្សត្រ ។

អំពីភាវៈ - L'être

ភាវៈទាំងអស់គឺលោកៈ ធម្មជាតិ ជាដើម សុទ្ធតែកើតឡើងដោយសារ អាទិទេព ។
លោកៈ នេះកើតឡើងដោយសារព្រះឥន្ទ ។ ក្នុងករណីជាអ្នកសាងលោក ព្រះឥន្ទបាន
យកសសរមកដាំ ហើយយកផ្លែមេឃធ្វើជាដំបូល ។

អំពីសុខៈ - Le Bonheur

សេចក្តីសុខសប្បាយគ្រប់បែបយ៉ាង បិតនៅក្នុងកណ្តាប់ដៃអាទិទេព ដែលជាអ្នកផ្តល់
ឲ្យមនុស្សលោក ។ ដើម្បីបានសេចក្តីសុខ មនុស្សម្នាក់ៗ ត្រូវមានភក្តីភាពស្មោះត្រង់ចំពោះ
អាទិទេព បួងសួងអង្វរករសុំអាទិទេព ដោយធ្វើពិធីបូជាយញ្ញជាដើម ថ្វាយចំពោះ
អាទិទេព ។

អាស្រ័យហេតុនេះ យើងឃើញថា បញ្ហាពុទ្ធិ ភាវៈ សុខៈ ទាំងអស់នេះ តាមលទ្ធិ
វេទ គឺសុទ្ធតែកើតឡើងអំពីអាទិទេព ដោយសារអាទិទេព ។ បានសេចក្តីថាអាទិទេព ជា
អ្នកបង្កើតពុទ្ធិភាវៈ សុខៈ ។

ព្រាហ្មណ៍និយម

Brahmanisme

ព្រាហ្មណ៍និយម ឬ លទ្ធិព្រាហ្មណ៍ កើតមានតាំងតែអំពីសតវត្សទី ៥ មុនគ្រឹស្តសករាជ ជាទស្សនៈ ទ្រឹស្តី គោរពនិយម តាមពួកព្រាហ្មណ៍ គោរពបូជាទេវៈ អាទិទេព ។

អាទិទេព ឬ ទេវៈធំៗ ដ៏សំខាន់ ក្នុងលទ្ធិព្រាហ្មណ៍មាន ៣ ហៅថា ត្រីមូតិ គឺ :

១_ ព្រះព្រហ្ម   Brahma

២_ ព្រះសិវៈ   Çiva

៣_ ព្រះវិស្ណុ   Visnu

និងមានទេវៈ បន្ទាប់បន្សំដ៏ទៃទៀត គឺ :

- ព្រះអាទិត្យ   (ថ្ងៃ)
- ព្រះចន្ទ   (ខែ)
- ព្រះអគ្គី   (ទឹក)
- ព្រះធរណី   (ដី)
- ព្រះពាយ   (ខ្យល់)
- ព្រះពិរុណ   (ភ្លៀង)
- ព្រះអគ្គិ   (ភ្លើង)
- ព្រះឥន្ទ
- ព្រះយម
- ព្រះសុន្ទៈ
- ព្រះកុវេរៈ
- ព្រះកាលី   ។ ល ។

ទេវៈខាងលើនេះ ជាទេវៈបន្ទាប់បន្សំ ដែលពួកព្រាហ្មណ៍គោរពបូជា ។ ទេវៈទាំងនេះ កើតចេញមកអំពីធម្មជាតិពិតៗ ។

ក- ព្រះព្រហ្ម Brahma

ក្នុងលទ្ធិព្រហ្មណ៍ គេបានតម្កល់ទុកព្រះព្រហ្មថា អាទិទេពចម្បងបំផុត ព្រោះព្រះព្រហ្មជាអ្នកបង្កើតលោកៈ ការៈ ធម្មជាតិទាំងអស់ និងគម្ពីរវេទ ពោលគឺព្រះព្រហ្មជាអាទិទេពសាងលោក (Dieu Créateur du monde) ។

លក្ខណៈពិសេសសំគាល់ព្រះព្រហ្ម គឺ :

- មុខ ៤
- ដៃ ៤ កាន់គម្ពីរវេទ ឬកាន់ផ្កាឈូក
- កាយ សម្បុរក្រហម
- កេតនភណ្ឌៈ ថ្មផ្កា, ថាស, ស្លាបព្រា
- ពាហនៈ : សត្វហង្ស ជាយានជំនិះ
- មហេសី នាម សរស្មតី
- បុត្រ ៣ : ទក្សៈ, ភគុំ និង នាងសន្ធិយា ។

ខ- ព្រះសិវៈ Çiva

ព្រះសិវៈ មានន័យថា «ក្សេមក្សាន្ត, ករុណា» ។ ព្រះសិវៈ កើតឡើងអំពីតំណក់លោហិត ដែលស្រក់ចុះចាកចិញ្ចើមព្រះព្រហ្ម ។ ព្រះសិវៈ ជាអាទិទេពសាងលោកផង បំផ្លាញលោកផង (Dieu créateur et destructeur du monde) ។ ព្រះសិវៈមានព្រះនាមច្រើនយ៉ាងគឺ :

- ព្រះឥសូរៈ (Içvara)
- ព្រះឥសូរ
- ព្រះរុទ្រៈ (Ruda)
- ព្រះហរៈ (Hara)
- ព្រះឧគ្រៈ (Ugra)

- ព្រះអយោរៈ (Aghora)
- ព្រះកែវរៈ (Bhairava)
- ព្រះមហេស្វរៈ (Maheçvara)

លក្ខណៈពិសេសសំគាល់ព្រះសិវៈគឺ :

- មុខ ១ អាចបែងភាគបានមុខ ៥
- ក ពណ៌ខៀវ
- កាយ សម្បុរ ស
- ភ្នែក ៣ : ភ្នែក ២ ដូចមនុស្សធម្មតា ឯភ្នែកទី ៣ នៅចំកណ្តាលថ្ងាស បិទជានិច្ច
ក្រឡេកឆេះ ហៅថា «អគ្គិនេត្រិ»
- សំលៀកបំពាក់ : ស្បែកខ្លា ឬស្បែកដំរី
- ដៃ ២ ឬ ១០
- ពាក់កម្រងឆ្អឹងលលាដ៏ក្បាល ជាគ្រឿងសំគាល់ រាប់កប្ប-យុគ
- ពាក់នាគជាសង្ហារ ជាគ្រឿងសំគាល់រាប់ឆ្នាំ
- ពាក់មួកមានព្រះចន្ទមួយចំណិតរាងកណ្តៀវ ជាគ្រឿងសំគាល់រាប់ខែ
- កេតនភ័ណ្ណ : ត្រីសូលី, ខ្សែផ្កាំ ឬ គុទា (ដំបង)
- ពាហនៈ : គោនន្ទិ ជាយានជំនិះ
- មហេសី ឬ សក្តិ ៩ នាក់គឺ :
  - ១- នាងទុគ៌ា (Durga) ស្រីចេះធ្វើមិនដឹងមិនឮ
  - ២- នាងឌុមា (Uma) ស្រីជាទីពេញចិត្ត
  - ៣- នាងគោរី (Gauri) ស្រីសម្បុរទង់ដែង
  - ៤- នាងកាលី (Kali) ស្រីខ្មៅ
  - ៥- នាងចន្ទី (Candi) ស្រីកំណាច
  - ៦- នាងបរវតី (Parvati) ស្រីបុត្រីម្ចាស់ក្តី
  - ៧- នាងកុមារី (Kumari) ស្រីក្រមុំព្រហ្មចារី
  - ៨- នាងទេវី (Devi) ស្រីទេពកញ្ញា

៧- នាងមហាទេវី (Mahadevi) ស្រីទេពអប្សរ ។

- បុត្រ : ២ រូបគឺ :

១- ស្កន្ទៈ (Skandha) ទេវតំណាងអ្នកស្រឡាញ់សង្គ្រាម

២- គនេស (Ganeça) ខ្លួនមនុស្ស ក្បាលដំរី

ទេវតាទាំងពីរនេះគឺ : ស្កន្ទៈ និង គនេស : ជាបុត្រព្រះសិវៈ

និងនាងទុគ៌ា មហេសីដើម ។

- វិមាន : នៅលើកំពូលភ្នំកែលាស

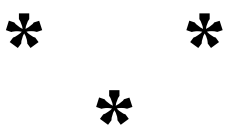
ម៉្យាងទៀត ក្នុងករណី ដែលព្រះសិវៈមាននាទីជាអ្នកសាងលោក នោះព្រះសិវៈបាន
វះកាត់ព្រះឱវ្យា^{១)}ឲ្យលោហិតមួយតំណក់ស្រក់ចុះក្នុងទឹក កើតបានជាអណ្តូង (ពង) រួចទ្រង់
បំបែកអណ្តូងនោះជា ២ បំណែកគឺ :

- បំណែកខាងលើ ទ្រង់សាងជាស្ថានសួគ៌

- បំណែកខាងក្រោម ទ្រង់សាងជាមនុស្សលោក ។

បន្ទាប់មកទ្រង់បានសាងជាបុមៈ គឺត្រូវវិញ្ញាណលោកៈ ។ បុមៈ ក៏បានសាងប្រជាបតី,
ប្រជាបតី ក៏បានសាងមនុស្សលោក តៗ មក រហូតបានជាមនុស្ស ពេញពិភពលោក ។

អាស្រ័យជំនឿថា ព្រះសិវៈជាអ្នកសាងលោក បង្កើតលោក បិតាលោក នេះហើយ
ទើបបានជាពួកព្រាហ្មណ៍បានសាងទុកជាទីព្យាបាលរូប សិវលិង្គ ឬ លិង្គព្រះឥសូរ និង
យោនីនាងឧមា ជាទីគោរពសក្ការបូជា ទុកសំរាប់ធ្វើពិធីសិវរាត្រី លាងបាបឧបទ្រពចង្រៃ
ទាំងពួង ឲ្យជ្រះស្រឡះអំពីរូបរាងកាយ ។

^{១)} ឆ្នោ

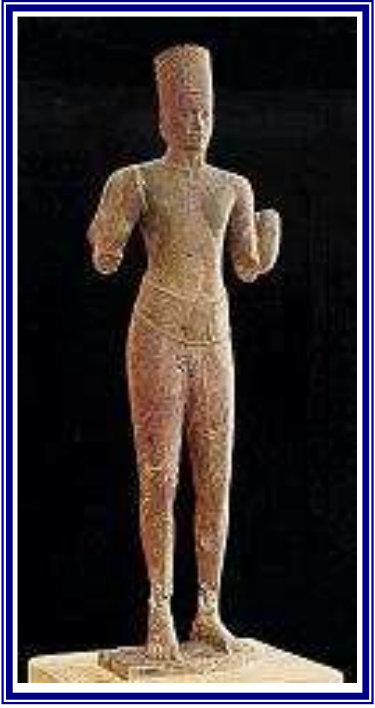

សិវលិង្គ ឬ លិង្គព្រះឥសូរ

ដោយហេតុតែ មនុស្សចូលចិត្ត ស្រឡាញ់ និយម គោរព ព្រះឥសូរ កាន់តែមាន ចំនួនច្រើនឡើងៗ ពួកឥសូរនិយម ក៏បានលើកតម្កើង តំកល់ព្រះឥសូរទុកជាអាទិទេពខ្ពង់ ខ្ពស់ ប្រសើរបំផុត មានមុខងារជាអ្នកបង្កើតលោក សាងលោក ធ្វើឲ្យលោកក្សេមក្សាន្ត ផង ជាអ្នកបំផ្លាញលោក ធ្វើឲ្យលោកវិនាសហ៊ិនហោចផង ។ ពួកឥសូរនិយម ក៏នាំគ្នា គោរពកោតខ្លាចព្រះឥសូរ ដោយបានសាងបដិមាករ ជានិមិត្តរូបនៃការបង្កបង្កើតលោកនៃ ព្រះឥសូរ គឺសិវលិង្គ ឬ លិង្គព្រះឥសូរ និងយោនី នាងឧមា ។ លិង្គព្រះឥសូរជានិមិត្តរូប នៃស្វយម្ម គឺកំណើតឯងនៃព្រះឥសូរ ។

ក្នុងសិល្បៈខ្មែរ គេបានសាងលិង្គព្រះឥសូរអំពីថ្មរឹង ពណ៌ស មានរាង ៤ ជ្រុង, ៦ ជ្រុង, ៨ ជ្រុង ហើយគេតម្កល់ជានិច្ចកាល នៅលើយោនីនាងឧមា (ទុកជាទម្រ) ដែលជា ភ័ស្តុតាងបង្ហាញ អំពីមរណភាពព្រះឥសូរ នៅលើទ្រូងនាងឧមា (ឬហៅថា ស្លាប់នៅលើ បង្កង) ក្នុងពេលរួមសង្វាត ។

ព្រះឥសូរ (សិវៈ)

គ- ព្រះវិស្ណុ Visnu

ព្រះវិស្ណុ ជាអាទិទេព ស្រោចស្រង់លោក ទ្រទ្រង់លោក ចំរើនលោក ។ ព្រះវិស្ណុ តែងតែជួយយឺតយោង ស្រោចស្រង់លោក មនុស្សលោក ឲ្យបានសេចក្តីសុខចំរើន ។

ព្រះវិស្ណុ មាននាមច្រើនយ៉ាងគឺ :

- ព្រះនារាយណ៍ Nààyàna
- ភគវន្ត Bhagavanta
- ហរិ Hari
- អនន្តៈ Ananta

លក្ខណៈពិសេសសំគាល់ព្រះវិស្ណុ :

- ក្បាល ១
- ដៃ ២, ដៃ ២, ដៃ ៨
- សំលៀកបំពាក់ : ពណ៌លឿង
- ពាហនៈ : មានសត្វគ្រុឌ ជាយានជំនិះ
- មហេសី ឬ សក្តិ ២ នាក់គឺ :
  - ១- នាងលក្ស្មី ទេពតាតំណាងទ្រព្យសម្បត្តិ
  - ២- នាងស្រី ទេពតាតំណាងសោភ័ណភាព
- បុត្រ ១ រូប នាម ព្រះកាម : (Kàma)
- វិមាន : នៅស្ថានវៃកុណ្ណា :
- កេតនក៏ណ្ណា : កងចក្រ, ដំបង, ផ្កាយូក, ខ្យងស័ង្វ័, ធ្នូ, ដាវ ។

ម្យ៉ាងទៀត ព្រះវិស្ណុជាទេវៈ ជួយដោះទុក្ខមនុស្សលោក តែងតែបានបែងភាគជា អវតារ (Avatàra) រាល់ៗ កប្ប ចុះមកជួយស្រោចស្រង់មនុស្សលោក ឲ្យបានផុតអំពីទុក្ខ លំបាក ។

អវតារព្រះវិស្ណុ ១០

អវតារព្រះវិស្ណុ ឬ ព្រះនារាយណ៍ បែងភាគចុះមកជួយមនុស្ស មានចំនួន១០ ដងហើយ គឺ :

១~ មត្យុ : Matsya - ជាត្រី ជួយស្រោចស្រង់ជីវិតមនុស្ស ឲ្យរួចអំពីទឹកជំនន់ ដែល បង្កើតឡើងដោយយក្សឈ្មោះ ហយគ្រីវៈ ។

២~ កុម៌ : Kurma - ជាអណ្តើក ជួយធ្វើកំណល់ភ្នំ មន្ទរៈ ឲ្យទេវតានិងយក្សយក នាគឈ្មោះវាសុកៈ បង្វិលភ្នំ កូរសមុទ្រទឹកដោះ ឲ្យខ្លះរឹងស្ងួត ដើម្បីយកទឹកអម្រឹត (អម្មតៈ Amrita) ផឹកកុំឲ្យស្លាប់ ។

៣~ វារាហ : Varaha - ជាជ្រូកព្រៃ បានបំផ្លាញហិរណយក្សដែលប៉ុនប៉ងរំលាយលោក ឲ្យទៅជាទឹកសមុទ្រ ។

៤~ នរសិង្ហ : Narasinha - ជាមនុស្សសិង្ហ ក្បាលមនុស្ស ខ្នងសិង្ហ បានបំផ្លាញយក្ស ដែលធ្វើបាបទេពតា ។

៥~ វាមន : Vamana - ជាមនុស្សតឿ បានប្រើកលល្បិច សុំដីយក្ស ៣ ជំហាន ទុក ឲ្យមនុស្សនៅ ។

៦~ បរសុរាម : Paracurama - ជាមនុស្សម្នាក់បានបង្ក្រាបក្សត្រអរជុន ។

៧~ រាម : Rama - ជាព្រះរាម ក្នុងរឿងរាមាយណៈ បង្ក្រាបក្រុងរាពណ៍ ។

៨~ គ្រីស្ត : Krisna - ជាគ្រីស្ត បានជួយមនុស្សឲ្យរួចអំពីកណ្តាប់ដៃ ស្តេចកំណាច ឈ្មោះកប្បៈ (Kamsa) ក្នុងរឿងមហាការតយុទ្ធ ។

៩~ ពុទ្ធ : Buddha - ជាព្រះពុទ្ធ បានជួយស្រោចស្រង់ដាស់តឿនមនុស្ស ឲ្យស្គាល់ បុណ្យបាប អាក្រក់ល្អ ផុតចាកបាបកម្ម ។

(តាម ព្រះពុទ្ធតុំមែនជាអវតារ ព្រះវិស្ណុទេ តែពួកព្រាហ្មណ៍ ដោយបានឃើញ ព្រះពុទ្ធមានឥទ្ធិពល មានអានុភាពខ្លាំង ក៏បានបញ្ចូលជាអវតារព្រះវិស្ណុ) ។

១០~ កល្លិន : Kalkin - ជាមនុស្សសេះ គឺខ្លួនមនុស្ស ក្បាលសេះ បានចេញបង្ក្រាប ពួកក្សត្រ ដែលធ្វើឲ្យមានចលាចល ។

ព្រះនារាយណ៍ (វិស្ណុ)

វិធីប្រតិបត្តិក្នុងសាសនាព្រហ្មណ៍

ពួកព្រហ្មណ៍ តែងមានទស្សនៈយល់ថា លោកៈ លោកធាតុ វត្ថុ ធម្មជាតិទាំងអស់ ក្នុងលោក សុទ្ធតែកកើតឡើង ដោយសារអាទិទេព ។ អាទិទេព បង្កើត ពុទ្ធិ ការៈ សុខៈ ។ អាទិទេព អាចឲ្យសុខទុក្ខ អាក្រក់ល្អ ចំរើនវិនាស ដល់មនុស្សសត្វគ្រប់រូបទាំងអស់ ។ មនុស្សគ្រប់រូប មានវាសនា ភ័ព្វសំណាង ឬ គ្មាន គឺស្រេចតែព្រហ្មលិខិត ដែលអាទិទេពបានគូសដោយមក ។ បើអាទិទេពឲ្យរស់ ក៏បានរស់ បើអាទិទេពឲ្យស្លាប់ ក៏ត្រូវស្លាប់ ពុំអាចប្រកែកដដែកតវ៉ាបានឡើយ ។

ដោយមានជំនឿយ៉ាងនេះ ទើបពួកព្រហ្មណ៍បានបញ្ចេញទស្សនៈថា មនុស្សម្នាក់ៗ ដើម្បីឲ្យបានសេចក្តីសុខសប្បាយ ត្រូវមានភក្តីភាពយ៉ាងមោះមុត ចំពោះអាទិទេព ហើយត្រូវប្រព្រឹត្ត ប្រតិបត្តិចិត្តគំនិតខ្លួន ឲ្យត្រូវតាមបំណងនិងស្របតាមព្រះទ័យអាទិទេព ។

ឯវិធី ដែលត្រូវប្រព្រឹត្ត ប្រតិបត្តិ បំពេញបំណង បំពេញព្រះទ័យអាទិទេព មានគោលសំខាន់ ៤ យ៉ាង គឺ :

- ១~ ភក្តិ Bhaki ត្រូវមានភក្តីភាព
- ២~ ការបំពេញ តបៈ និង យោគៈ
- ៣~ ពិធីបូជាយញ្ញ និង បូជាអគ្គី
- ៤~ ពិធីសិវរាត្រី មុជទឹកលាងបាប

១~ ភក្តិ – Bhakli

ភក្តិៈ ត្រូវមានភក្តីភាពស្មោះត្រង់ចំពោះអាទិទេព ជឿចំពោះអាទិទេព ផ្តោតចិត្តគំនិតឲ្យបាញ់ឆ្ពោះតម្រង់ទៅរកអាទិទេព ស្ទឹងស្មាធ័រ តម្រង់ចិត្ត ចំពោះតែអាទិទេព ដើម្បីឲ្យអាទិទេពផ្តល់សេចក្តីសុខឲ្យ តាមប្រាថ្នា ។

២~ ការបំពេញតបៈនិងយោគៈ

តបៈ Tapa – បានដល់ការប្រព្រឹត្តិ ប្រតិបត្តិ ទូន្មានរាងកាយ ឲ្យល្អស្អាតបរិសុទ្ធ ប្រាសចាកគ្រឿងសៅហ្មង ដោយប្រព្រឹត្តិដុតកំដៅខ្លួន អង្គុយអាំងភ្លើងយ៉ាងក្តៅ ធ្វើខ្លួនឲ្យទុក្ខលំបាក ហើយតាំងចិត្តផ្តោតតម្រង់ បាញ់ឆ្ពោះទៅរកអាទិទេព ដើម្បីធ្វើឲ្យអាទិទេព

រំដើបរំជួល ឃើញសេចក្តីព្យាយាមនិងភក្តីភាព ដ៏មោះមុតរបស់ខ្លួន ក៏ប្រទានពរឲ្យបានសម្រេចតាមបំណង ។

យោគៈ Yoga – បានដល់ការប្រព្រឹត្តិ ប្រតិបត្តិ ទូន្មានអប់រំចិត្ត ឲ្យបានស្អាតបរិសុទ្ធក្តីថ្វាតម្រង់ទៅរកអាទិទេព ក្នុងគោលបំណងឲ្យអាទិទេពជួយសន្តោសប្រោសប្រណី ផ្តល់សេចក្តីសុខចំរើននិង ប្រទានពរតាមបំណងខ្លួន ។

៣~ ពិធីបូជាយញ្ញ និងបូជាអគ្គី

ពិធីបូជាយញ្ញ – គឺជាពិធីបូជាដោយយកមនុស្សសត្វទាំងរស់ ទៅដុតក្នុងគំនរភ្លើងឆេះសន្ទោរសន្ទៅ ថ្វាយអាទិទេព ធ្វើឲ្យអាទិទេពសប្បាយចិត្ត ដែលជាហេតុនាំឲ្យអាទិទេពពេញព្រះទ័យ ហើយប្រសិទ្ធិពរឲ្យបានសុខចំរើន សមប្រកបតាមបំណងប៉ងប្រាថ្នា ។

ពិធីបូជាអគ្គី – គឺជាពិធីបូជាភ្លើង ដោយដុតភ្លើងបំភ្លឺទាំងយប់ទាំងថ្ងៃ ថ្វាយអាទិទេពដើម្បីសុំពរឲ្យបានសេចក្តីសុខសប្បាយ ។

៤~ ពិធីសិវរាត្រី – ពិធីលាងបាប

ពិធីសិវរាត្រី – គឺជាពិធីដែលគេធ្វើរំលឹកដល់រាត្រីដែលព្រះឥសូរបានឲ្យកំណើតលោក : មនុស្សលោក ។ ពិធីនេះគេរៀបចំធ្វើតែក្នុងវេលាយប់ ប៉ុណ្ណោះ ។ ពិធីសិវរាត្រីនេះ ក្នុង ១ ឆ្នាំ មានប្រារព្ធធ្វើតែមួយដង ។

នៅពេលយប់នៃពិធីនេះ គេនាំគ្នាទៅមុជទឹកក្នុងទន្លេគង្គា លាងបាប ចង្រៃឧបទ្រពគ្រប់យ៉ាង (ចំពោះអ្នកនៅប្រទេសឥណ្ឌាជិតទន្លេគង្គា) ដោយគេយល់ថា : ទន្លេគង្គា ជាមេទឹកស័ក្តិសិទ្ធិ ហូរមកអំពីស្ថានសួគ៌ មានសីតុណ្ហភាពក្តៅអ៊ុនៗ (ឧណ្ហ) ល្មម ដើម្បីលាងជំរះបាបរបស់មនុស្សសត្វ ។ បន្ទាប់អំពីបានមុជទឹករួចហើយ គេក៏បានដងទឹកទន្លេគង្គានោះយកទៅចាក់ស្រោចស្រប់លើកលិង្គព្រះឥសូរ (សិវលិង្គ) ដែលគេបានដាក់តំកល់នៅលើយោនីនាងឧមា រួចគេក៏ត្រងទឹកដែលហូរ ចុះតាមប្រឡាយយោនីនាងឧមា យកទៅផឹកស្រោចស្រប់ក្បាល លុបមុខស្រឡាបខ្លួនប្រាណ ដើម្បីឲ្យមានសិរីសួស្តី មានជោគជ័យ បំបាត់ចង្រៃ ឧបសគ្គ ឧបទ្រពនិងបាបគ្រប់យ៉ាង ។

ពួកព្រាហ្មណ៍ ដែលមានភក្ដីភាពនិងជំនឿមោះមុត វេលាទៀបស្លាប់ សុំឲ្យបានទៅ
ស្លាប់នៅក្បែរទន្លេគង្គា ដើម្បីឲ្យគេដុតយកស្នឹង គ្រវែងបាចចោលក្នុងទន្លេគង្គា លាងបាប
គ្រប់យ៉ាង ឲ្យជ្រះស្អាតបរិសុទ្ធ កំឲ្យសេសសល់ ។

ចំពោះអ្នកដែលនៅឆ្ងាយអំពីទន្លេគង្គា គេនាំគ្នាកំណត់យកទន្លេ ឬ ស្ទឹងណាមួយដែល
នៅជិត សន្មតថាជាទន្លេគង្គា ហើយរៀបចំពិធីសិវាគ្រឿងដូចខាងលើដែរ ។

រីឯនៅប្រទេសខ្មែរយើងវិញ សម័យអង្គរ ដោយសារឥទ្ធិពល សាសនាព្រាហ្មណ៍ គេ
ក៏បានកំណត់យកស្ទឹងសៀមរាប សន្មតជាទន្លេគង្គា ដែលមានសីសប្រកព នៅភ្នំគូលេន ។
ទឹកស្ទឹងនេះបានហូរកាត់លិង្គព្រះឥសូរ និងយោនីនាងឧមាដែលគេបានសាងដាក់តម្រៀប
នៅពាសពេញបាតស្ទឹងអាចឲ្យមនុស្សចុះមុជ ឬផឹក តាមចំណង់ចំណូលចិត្តគ្រប់ពេល
វេលា ដើម្បីឲ្យបានសិរីសួស្តីជ្រះចង្រៃគ្រប់យ៉ាង និងជាឱសថ សម្រាប់ព្យាបាលរោគថែម
ទៀត ។

វណ្ណៈ ៤ ក្នុងលទ្ធិព្រាហ្មណ៍

ពាក្យថា វណ្ណៈ គឺពណ៌សម្បុរ ពោលគឺការប្រើសំលៀកបំពាក់ពណ៌ផ្សេងៗ គ្នា ។
ក្នុងលទ្ធិព្រាហ្មណ៍ មានការបែងចែកវណ្ណៈមនុស្សជាជាន់ ជាថ្នាក់ ខ្ពស់ទាប ខុសៗ
គ្នាជា ៤ ពួកដោយមានទស្សនៈថា រូបរាងកាយមនុស្សគ្រប់រូប សុទ្ធតែត្រូវបានព្រះព្រហ្ម
សាងឡើងអំពីភាគផ្សេងៗ នៃរូបរាងកាយព្រះព្រហ្មគឺ :

- មាត់ សាងជា ព្រាហ្មណ៍
- ទ្រូង សាងជា ក្សត្រ
- ភ្នែក សាងជា ឈ្មួញ (វៃស្យះ)
- ជើង សាងជា ទាសៈ កម្មករ (សូទ្រះ)

ហេតុនេះ មនុស្សត្រូវចែកជា ៤ វណ្ណៈ គឺ :

- ១~ វណ្ណៈ ព្រាហ្មណ៍ ប្រើសំលៀកបំពាក់ពណ៌ ស
- ២~ វណ្ណៈ ក្សត្រ " ក្រហម
- ៣~ វណ្ណៈ វៃស្យះ(ឈ្មួញ) " លឿង
- ៤~ វណ្ណៈ សូទ្រះ(ទាសៈ កម្មករ) " ខ្មៅ

បញ្ហាពុទ្ធិ ភាវៈ សុខៈ ក្នុងលទ្ធិព្រាហ្មណ៍

អំពី ពុទ្ធិ – La connaissance

ពុទ្ធិ គឺចំណេះវិជ្ជា ការចេះដឹង យល់ស្គាល់នូវអ្វីមួយដោយជាក់ច្បាស់ ដោយសារ ពុទ្ធិប្រធាន បានលើកយកពុទ្ធិវត្ថុ មកត្រិះរិះពិចារណា សិក្សាស្រាវជ្រាវ រាវរក ឲ្យឃើញ ច្បាស់តាមសភាពពិត ។

ពុទ្ធិទាំងអស់ សុទ្ធតែមានសភាពលក្ខណៈ ខ្ពស់ទាប ខុសៗ គ្នា ប៉ុន្តែពុទ្ធិដ៏ប្រសើរ ខ្ពង់ខ្ពស់ សក្តិសិទ្ធិ, តាមលទ្ធិព្រាហ្មណ៍ គឺពុទ្ធិដែលកើតឡើងអំពីអាទិទេព ព្រោះអាទិទេព ជាអ្នកចេះដឹងសព្វ (សព្វញ្ញ) បរិសុទ្ធស្អាតហើយជាពិសេសគឺ ពុទ្ធិដែលមាននៅក្នុងគម្ពីរវេទ ទាំង ៤ គឺ៖ ប្រក្ខេទ, សាមវេទ, យជុវេទ, អថវវេទ ដែលជាអំណោយអាទិទេព ។

អ្នកដែលមានសិទ្ធិ ទទួលយកពុទ្ធិគឺ៖ វណ្ណៈព្រាហ្មណ៍ និងវណ្ណៈក្សត្រ តែពីរពួក នេះប៉ុណ្ណោះ ។

អំពីភាវៈ – L'Être

ភាវៈ គឺលោកៈ ទេវៈ អាទិទេព ចិត្ត អាត្ម័ន មនុស្ស សត្វ ដី ទឹក ភ្លើង ខ្យល់ អាកាស ធម្មជាតិ រុក្ខជាតិ ។ល។ ដែលកើតមានឡើង ដុះដាលឡើង ។

ភាវៈទាំងអស់សុទ្ធតែកកើតឡើង សាងឡើងដោយអំណាចឥទ្ធិប្រទ្ធិអាទិទេព គឺអាទិ- ទេពជាអ្នកសាងភាវៈទាំងអស់ ។

តាមទស្សនៈពួកព្រាហ្មណ៍យល់ថា៖ អាទិទេពដែលជាអ្នកសាងលោក បង្កើតលោកៈ ភាវៈ គឺ ព្រះព្រហ្ម ។ ដំបូងព្រះព្រហ្មបានជប់ឲ្យកើតជាស៊ុតមួយ ហៅថា “ពងព្រហ្ម” អណ្តែតក្នុងលំហអាកាស អស់កាលយូរអង្វែងឆ្នាំ រួចទ្រង់បំបែកស៊ុតនោះជាបំណែក ដោយយកបំណែកខាងលើសាងជាមេឃ ហើយបំណែកខាងក្រោមសាងជាផែនដី ។ បន្ទាប់ មក ព្រះព្រហ្មបង្កើតឲ្យមានភ្លើងឆេះផែនដី រួចទ្រង់បង្កើតឲ្យមានទឹកមកលត់ភ្លើង លុះ ភ្លើងរលត់ ទឹកបានធ្វើឲ្យដីមានជីវជាតិ ជាហេតុបណ្តាលឲ្យមានមនុស្សសត្វ រុក្ខជាតិ ធម្ម- ជាតិ ជាដើម ពាសពេញលើពិភពលោក ។

ភាវៈទាំងអស់ សុទ្ធតែកើតឡើងដោយសារអាទិទេព ហើយតែងតែប្រែប្រួល ផ្លាស់ប្តូរ មានសភាព ពុំទៀងទាត់បិតថេរទេ គឺតែងតែវិលកើតវិលស្លាប់ជាដរាប ។ មានតែអាទិទេព

និងអាត្ម័នប៉ុណ្ណោះ ដែលទៀងទាត់បិតថេរជានិច្ចកាលពុំចេះស្លាប់ ព្រោះការវះទាំងពីរនេះ កើតឯង ។

អំពីសុខ៖ – Le Bonheur

សុខ៖ សេចក្តីសុខ សប្បាយ រីករាយ សុខកាយ សប្បាយចិត្ត មានសុភមង្គល ។

សុខ៖ មាន ២ យ៉ាងគឺ :

១~ សាមញ្ញសុខ – សេចក្តីសុខធម្មតា មានការប្រែប្រួលផ្លាស់ប្តូរ លាយឡំដោយទុក្ខ សុខច្របូកច្របល់ ជាសេចក្តីសុខពុំបរិសុទ្ធ ដែលមាននៅក្នុងលោកនេះ មនុស្សលោក ស្ថានសួគ៌ ។ សាមញ្ញសុខ គឺជាសេចក្តីសុខក្លែងក្លាយ ឬ ជាសេចក្តីសុខបន្តិ ។

២~ បរិបុណ្ណសុខ Le Bonheur absolu – គឺជាសេចក្តីសុខដ៏បរិសុទ្ធ ពិតប្រាកដ គ្មាន ប្រែប្រួល គ្មានផ្លាស់ប្តូរ គ្មានលាយឡំដោយទុក្ខ គ្មានភាពច្របូកច្របល់ ពោលគឺ ជា សេចក្តីសុខពិត ដែលមាននៅក្នុងអាទិទេព ។

សេចក្តីសុខទាំងពីរយ៉ាងខាងលើនេះ សាមញ្ញសុខក្តី បរិបុណ្ណសុខក្តី, តាមទស្សនៈ លទ្ធិព្រាហ្មណ៍ មនុស្សពុំអាចនឹងបង្កើតឡើង ដោយខ្លួនឯងបានឡើយ ព្រោះសុខ៖នេះបិត នៅក្នុងកណ្តាប់ដៃអាទិទេព ។ ហេតុនេះ ដើម្បីឲ្យបានសេចក្តីសុខ មនុស្សម្នាក់ៗ ត្រូវមាន កក្តីភាព ស្មោះត្រង់ចំពោះអាទិទេព ហើយបួងសួងអង្វរករ បន់ស្រន់ សុំអាទិទេពដោយ ធ្វើពិធីបូជាយញ្ញ ឬជាអគ្គី ថ្វាយអាទិទេព បំពេញព្រះទ័យអាទិទេព ធ្វើឲ្យអាទិទេព សប្បាយចិត្ត ទ្រង់នឹងផ្តល់សេចក្តីសុខឲ្យមនុស្ស តាមត្រូវការ ។

ជាពិសេស ដើម្បីបានបរិបុណ្ណសុខ ដែលជាសេចក្តីសុខកំពូល សុខពិត នោះមនុស្ស ម្នាក់ៗ ត្រូវតែខំប្រឹងប្រព្រឹត្តប្រតិបត្តិ ឲ្យបានត្រឹមត្រូវតាមវិធី ២ យ៉ាង ដ៏ប្រសើរ គឺ :

១~ តប៖ Tapa – ការអប់រំ ទូន្មានកាយដោយដុតកំដៅ កម្លោះរាងកាយ ឲ្យ រឹងស្អាតកិលេសគ្រឿងសៅហ្មងគ្រប់យ៉ាង ដើម្បីឲ្យបានស្អាតល្អបរិសុទ្ធ រួចដុតចាកទុក្ខទាំង ពូជ មានតែសេចក្តីសុខ ។

២~ យោគ៖ Yoga – ការព្យាយាម ហាត់ពត់ អប់រំចិត្តឲ្យបានស្អាតបរិសុទ្ធ ផ្លូវផង ប្រាសចាកគ្រឿងសៅហ្មងគ្រប់យ៉ាង ផ្ចង់ស្មារតី ផ្ចង់ចិត្ត ឲ្យបិតនៅក្នុងអំពើល្អ រៀ ចាកអំពើអាក្រក់ អំពើបាបអកុសលគ្រប់យ៉ាង ហើយតម្រង់ចិត្តឲ្យបាញ់ឆ្ពោះទៅរកអាទិទេព

តែមួយគត់ដោយអារម្មណ៍នឹងនំ ។ កាលបើអារម្មណ៍បិតជាប់នឹងអាទិទេពហើយ ពេលនោះ ចិត្តក៏មានរស្មីពន្លឺភ្លឺថ្លាធ្ងន់ អាចចុះមើលឃើញច្បាស់នូវអាត្ម័នរបស់ខ្លួន ហើយមានលទ្ធភាព នឹងរុញច្រានអាត្ម័ន ឲ្យវិលចូលទៅរកព្រហ្មីនវិញ ផុតចាកទុក្ខ លែងវិលកើតស្លាប់ តទៅ ទៀតគឺ មោក្សៈ មានបរិបុណ្ណសុខៈ តែម្យ៉ាង ។

អាត្ម័ន – L'âme

អាត្ម័ន គឺ ជាឯកធាតុមួយពិសេស ដែលបែកចេញមកអំពីព្រហ្មីន ចូលមកសណ្ឋិត ក្នុងរូបរាងកាយមនុស្សសត្វគ្រប់រូបក្នុងលោកៈ ។ អាត្ម័ន និង ព្រហ្មីន គឺជាធាតុតែ ១ ដែល ប្រៀបដូចទឹកសមុទ្រ ហើយនិងទឹកសន្សើម ជាធាតុទឹកតែមួយដូចគ្នា ពុំមានទឹកណាជាមេ ទឹក ណាជាកូនសោះឡើយ ។

ប៉ុន្តែ អាត្ម័ននេះ កាលបើឃ្នាតចេញអំពីព្រហ្មីនហើយ ពុំងាយនឹងវិលត្រឡប់ចូលទៅ រកព្រហ្មីនវិញបានដោយងាយស្រួលទេ ពីព្រោះមានបាបកម្មមករារាំងស្នាក់ដំណើរអាត្ម័ន ។ បាបកម្មបានបណ្តាលឲ្យអាត្ម័នទទួលទុក្ខវេទនាផ្សេងៗ តាមរូបកាយដែលអាត្ម័នបានទៅ សណ្ឋិតនៅ ហើយដែលធ្វើឲ្យអាត្ម័នចេះតែវិលវល់ ត្រឡប់ចុះត្រឡប់ឡើង វិលទៅវិលមក ពុំមានទីបំផុតឡើយ ។ ជួនកាលអាត្ម័ន ចូលទៅស្ថិតនៅក្នុងរូបកាយមនុស្ស ជួនកាលក្នុង រូបកាយសត្វ ដែលមិនងាយនឹងគេចផុតអំពីការវិលវល់ ច្របូកច្របល់ អន្ទោលចុះឡើង នេះឡើយ ។ ប្រៀបដូចជាទឹកសន្សើម ដែលកើតចេញមកអំពីចំហាយទឹកសមុទ្រ (Vapeur d'eau), កាលបើឃ្នាតចេញអំពីសមុទ្រហើយ ក៏ធ្លាក់ចុះមកលើផែនដី ពុំងាយនឹងបានហូរ ត្រឡប់ចូលទៅក្នុងសមុទ្រវិញបានដោយងាយឆាប់រហ័សទេ ពីព្រោះជួនកាលទឹកសន្សើម នេះ ជ្រាបចូលទៅក្នុងដី ក្នុងរុក្ខជាតិ ជួនកាលធ្លាក់ចុះក្នុងទន្លេ ឬហូរចូលក្នុងអណ្តូង ដែលត្រូវមនុស្សសត្វ ផឹកប្រើប្រាស់ ហើយក៏ចេញអំពីមនុស្សសត្វ ទៅកាន់ទីផ្សេងៗ ទៀត វិលចុះវិលឡើង ពុំចេះចប់ចេះហើយ ចេះតែវិលត្រឡប់ចុះ - ឡើងគ្មានទីបំផុត ។

ម្យ៉ាងទៀត ដើម្បីនឹងរុញច្រាន អាត្ម័នឲ្យឆាប់វិលត្រឡប់ទៅរកព្រហ្មីនវិញ, តាម ទស្សនៈព្រាហ្មណ៍ បញ្ជាក់ប្រាប់ថា មនុស្សម្នាក់ៗ ត្រូវតែខំប្រឹងសាងអំពើល្អ កុសលកម្ម ហើយនិងខំសំអាតកាយវាចាចិត្ត ឲ្យបានស្អាតបរិសុទ្ធ ផ្លូវផង ប្រាសចាកគ្រឿងសៅហ្មង

គ្រប់យ៉ាង ដោយប្រព្រឹត្ត ប្រតិបត្តិយ៉ាងតឹងរឹង ត្រឹមត្រូវ ម៉ត់ចត់ នូវតបះនិងយោគៈ ដែលជាវិធីដោះអាត្ម័ន ចេញអំពីបាបកម្ម អំពីវដ្តសង្សារ ។ មិនតែប៉ុណ្ណោះ តបះនិង យោគៈនេះជាមាគ៌ានាំអាត្ម័ន ឲ្យបានចូលទៅដល់ព្រហ្មវិញ ។ កាលបើអាត្ម័នបានជួប ព្រហ្មវិញហើយ អាត្ម័នលែងវិលត្រឡប់ចូលមកនៅក្នុងរូបកាយមនុស្សសត្វ លែងជួបប្រទះនិង ទុក្ខវេទនា តទៅទៀតហើយ ឈ្មោះថារួចផុតអំពីសង្សារវដ្ត គឺ មោក្សៈ មានបរិបុណ្ណសុខ ដ៏បរិសុទ្ធ ។

សំសារៈ ឬ សំសារវដ្ត
(សង្សារវដ្ត)
- . -

សំសារវដ្ត «ដំណើរអន្ទោលទៅមក វិលកើតវិលស្លាប់» ឬ «ដំណើរកើតស្លាប់, ស្លាប់ កើត វិលវល់ចុះឡើងបីដូចជាកងចក្រ» ។

តាមទស្សនៈពួកព្រាហ្មណ៍ : ក្នុងសង្សារវដ្ត ត្រូវមានវិញ្ញាណអាត្ម័នវិលកើត វិលស្លាប់ ដែលកើតចេញមកអំពីបឋមវិញ្ញាណ គឺព្រះព្រហ្ម (ព្រះឃ្មុំន) ប្រៀបដូចជាផ្កាក្លើង ដែល ខ្នាតចេញអំពីរង្វើកក្លើង ឬ ប្រៀបដូចជាដំណក់ទឹកភ្លៀង ដែលកើតចេញមកអំពីទឹក សមុទ្រ ។ វិញ្ញាណអាត្ម័នចេះ កម្រើងមានឱកាសត្រឡប់ចូលទៅរកព្រហ្មវិញបានដោយ ងាយឡើយ ពីព្រោះវល់តែកើតស្លាប់ ស្លាប់កើត អន្ទោលទៅមកពុំមានទីបំផុតឡើយ ជួន កើតជាមនុស្ស ជួនជាសត្វ ជារុក្ខជាតិ ជាធម្មជាតិ ។ល។ រកកំណត់ឲ្យទៀងទាត់ពុំបាន ឡើយ ។

អាស្រ័យហេតុនេះ មនុស្ស សត្វគ្រប់រូប ចេះតែកើតស្លាប់ អន្ទោលវិលវល់ទៅមក ជួនបានល្អខ្ពង់ខ្ពស់ ជួនបានអាក្រក់ ទុក្ខវេទនា ទាបថោក ផ្លាស់ប្តូរវេនគ្នាចុះឡើងពុំចេះ ចប់ ដែលបណ្តាលមកតែអំពីកម៌ៈ ។

កម៌ៈ – Karma

អំពើ ឬ ទំហើរបស់មនុស្សម្នាក់ៗ ល្អក្តី អាក្រក់ក្តី ដែលបានប្រព្រឹត្តកើតឡើងដោយ កាយវាចាចិត្តហៅថាកម៌ៈ មាន ២ យ៉ាងគឺ :

១~ កម៍: ដែលមនុស្សធ្វើរួចហើយ តែពុំទាន់ហុចផល

២~ កម៍: ដែលមនុស្សកំពុងតែធ្វើ ប្រមទាំងហុចផលឲ្យ។

កម៍: ទាំងពីរយ៉ាងនេះ ដែលមនុស្សណាមួយបានធ្វើរួចហើយ ល្អក្តី អាក្រក់ក្តី ក្នុង ជាតិទេវតាឬក្នុងអតីតជាតិ តែងតែប្រែក្លាយទៅជាផលផ្តល់ឲ្យអ្នកធ្វើ អ្នកប្រព្រឹត្តក្នុងពេលឆាប់ ឬយូរទៅតាមកម្លាំងកម៍: ធ្ងន់ ឬស្រាល ក្នុងបច្ចុប្បន្នជាតិឬក្នុងអនាគតជាតិ។ ដោយសារ កម៍:នេះ ដែលជាឧបសគ្គរារាំងស្នាក់ដំណើរអាត្ម័ន មិនឲ្យវិលត្រឡប់ចូលទៅរកព្រហ្ម័នវិញ បានដោយងាយគឺ កម៍:នេះ តែងតែធ្វើឲ្យអាត្ម័នវិលវល់អន្ទោលកើតស្លាប់គ្មានទីបំផុត ក្នុងសង្សារវដ្តដ៏ធំធេងគ្មានកោះត្រើយ។

លទ្ធិវេទ - លទ្ធិព្រាហ្មណ៍ក្នុងសង្គមខ្មែរ

ឥទ្ធិពលលទ្ធិវេទ លទ្ធិព្រាហ្មណ៍ ឬសាសនាព្រាហ្មណ៍បានបង្កើតជាជំនឿផ្សេងៗ ចាក់ ឬសយ៉ាងមាំក្នុងសង្គមខ្មែរ ចិត្តគំនិតខ្មែរ ទំនោរខ្មែរ មនោសាស្ត្រខ្មែរ មនោគម៌ខ្មែរ តាំង តែពីយូរអង្វែងមកហើយ រហូតមកដល់បច្ចុប្បន្ន។ ជាពិសេស ឥទ្ធិពលនៃលទ្ធិនេះ មាន ឋិតនៅជាអារីក្នុង :

- ជំនឿ
- ទំនៀមទម្លាប់ - ប្រពៃណី
- សិល្បៈ
- អក្សរសិល្ប៍

១~ ជំនឿ – Croyance

ជំនឿថា: សុខ ទុក្ខ អាក្រក់ ល្អ កើតឡើងបានដោយសារ ទេពតា ទេវៈ អាទិ- ទេព ជាអ្នកផ្តល់ឲ្យ។ ពិសេសជំនឿ ខ្មោច ព្រាយ បិសាច អារក្ស អ្នកតា បង់បត់ មេមត់ សែនព្រេន សុំសេចក្តីសុខចំរើន។

២~ ប្រពៃណី-ទំនៀមទម្លាប់ – Coutume Mœurs

ក្នុងសង្គមខ្មែរ មានប្រពៃណី ទំនៀមទម្លាប់ច្រើនយ៉ាងណាស់ ដែលមានទំនាក់ទំនង នឹងលទ្ធិវេទ លទ្ធិព្រាហ្មណ៍ សាសនាព្រាហ្មណ៍ ដូចជា:

- ពិធីបុណ្យទាន ដែលមានរៀបចំធ្វើស្វាធរ បាយសីជាដើម។
- ពិធីអាពាហ៍ពិពាហ៍ ដែលមានការរើសពេលា ចូលរោងឬផ្ទឹម, ធ្វើរានទេពតា ក្រុង ពាលី ជាដើម។
- ស្ថាបនកម្ម របៀបសង់ផ្ទះ មានការរើសពេលាលើកដោយមានរៀបពិធីសែនព្រេន ថ្វាយទេពតា ជាដើម។
- ពិធីបូជាសព ដែលមានធ្វើពិធីរំកិលសព ហែសព បញ្ចុះសព តាមក្បួនខ្នាត ជាដើម។
- ពិធីព្យាបាលជម្ងឺ ដែលមានពិធីដុតធូប សំពះដុំថ្ម អង្វរករ បន់ស្រន់ សុំឲ្យជាសះ ស្បើយ លៀងអារក្ស សុំឲ្យខ្មោចជួយជាដើម ឬរៀបចំធ្វើជាពិធីហៅព្រលឹង អញ្ជាត់ព្រ- លឹង អ្នកជម្ងឺ ជាដើម ។ល។

៣~ សិល្បៈ – L'art

សិល្បៈខ្មែរជាច្រើនដែលមានទំនាក់ទំនងនឹងសាសនាព្រាហ្មណ៍ ដូចជា:

- ក - គំនូរ - ចម្លាក់ : មានគំនូរ ចម្លាក់ជាច្រើនដែលគួរ ឆ្លាក់យកលំនាំតាមបែបរឿងរ៉ាវ ក្នុងសាសនាព្រាហ្មណ៍ មានរឿង រាមាយណៈ មហាការតយុទ្ធជាដើម ដូចជា: រូបព្រះ- ព្រហ្ម ព្រះឥសូរ ព្រះនារាយណ៍ ព្រះរាម ព្រះឥន្ទ ព្រះអគ្និ ជាដើម។
- ខ - ប្រាសាទ : ប្រាសាទបូរាណខ្មែរជាបូជនីយដ្ឋានដែលមានទំនាក់ទំនងនឹងសាសនា ។ មានប្រាសាទជាច្រើនដែលគេសង់ឡើង ឧទ្ទិសថ្វាយសាសនាព្រាហ្មណ៍។ ប្រាសាទខ្លះ គេ សាងឧទ្ទិសថ្វាយព្រះឥសូរ(សិវៈ) ដូចជាប្រាសាទ :

បែបសំបូរ សតវត្សទី ៦ នៃ គ្រិស្តសករាជ

- ប្រាសាទសំបូរព្រៃគុក
- ប្រាសាទភ្នំធំ
- ប្រាសាទដំបងដែក ។

បែបព្រៃក្មេង សតវត្សទី ៧ នៃ គ្រិស្តសករាជ

- ប្រាសាទព្រៃក្មេង
- ប្រាសាទអណ្តែត
- ប្រាសាទស្វាយព្រាហ្មណ៍ ។

បែបកំពង់ព្រះ សតវត្សទី ៨ នៃ គ្រិស្តសករាជ

- ប្រាសាទកំពង់ព្រះ
- ប្រាសាទភូមិប្រាសាទ
- ប្រាសាទត្រពាំងផ្គុំ
- ប្រាសាទអកយំ ។

ប្រាសាទសម័យអង្គរ :

បែបភ្នំគូលេន ដើមសតវត្សទី ៩ នៃ គ្រិស្តសករាជ

- ប្រាសាទដំរីក្រាប
- ប្រាសាទអូបាង
- ប្រាសាទខ្នងស្លាប់
- ប្រាសាទរូបអារក្ស
- ប្រាសាទថ្មដាប
- ប្រាសាទគគី
- ប្រាសាទក្រហម
- ប្រាសាទអ្នកតា ។

បែបព្រះគោ ចុងសតវត្សទី ៩ នៃ គ្រិស្តសករាជ

- ប្រាសាទព្រះគោ
- ប្រាសាទលលៃ
- ប្រាសាទបាគង ។

បែបបាខែង ចុងសតវត្សទី ៩ នៃ គ្រិស្តសករាជ

- ប្រាសាទភ្នំបាខែង
- ប្រាសាទភ្នំក្រោម
- ប្រាសាទភ្នំបូក
- ប្រាសាទភ្នំក្រវ៉ាន់
- ប្រាសាទប្រែរូប ។

បែបកោះកែ ដើមសតវត្សទី ១០ នៃ គ្រិស្តសករាជ

- ប្រាសាទកោះកែ

បែបបន្ទាយស្រី ចុងសតវត្សទី ១០ នៃ គ្រិស្តសករាជ

- ប្រាសាទបន្ទាយស្រី
- ប្រាសាទ

បែបឃ្លាំង ដើមសតវត្សទី ១១ នៃ គ្រិស្តសករាជ

- ប្រាសាទឃ្លាំង
- ប្រាសាទតាកែវ
- ប្រាសាទវិមានអាកាស
- ប្រាសាទភ្នំជីសូរ
- ប្រាសាទព្រះវិហារ
- ប្រាសាទចៅស្រីវិបល ។

ម៉្យាងទៀត មានប្រាសាទជាច្រើន ដែលគេកសាងឡើងសម្រាប់ព្រះនារាយណ៍ (វិស្ណុ) ដូចជា :

- ប្រាសាទអង្គរវត្ត   - ប្រាសាទបន្ទាយសំរែ   - ប្រាសាទព្រះពិធុរ
- ប្រាសាទធម្មានន្ទ   - ប្រាសាទវត្តអធ្វា   - ប្រាសាទចៅសាយ
- ប្រាសាទបេងមាលា   - ប្រាសាទបាលីលេយ្យ
- ប្រាសាទមេបុណ្យខាងលិច (នៅក្នុងបារាយណ៍) ។

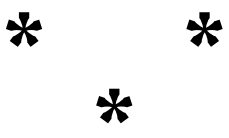
រីឯលក្ខណៈប្រាសាទបែបព្រាហ្មណ៍និយម គេអាចសំគាល់បានដោយសារ :

- ១~ គេច្រើនសង់ប្រាសាទនៅលើកំពូលភ្នំ ឬ នៅលើដីទួលខ្ពស់ ។
- ២~ គេតម្កល់លិង្គព្រះឥសូរ នៅលើយោនីនាងឧមា ក្នុងប្រាសាទ ។

៤~ អក្សរសិល្ប៍ Littératures

អត្ថបទ អក្សរសិល្ប៍ជាច្រើន ដែលមានទំនាក់ទំនងនឹងសាសនាព្រាហ្មណ៍ ជាចលនាព្រាហ្មណ៍និយម ដែលច្រើនតែដកស្រង់យកជំនឿផ្សេង ៗ ក្នុងលទ្ធិព្រាហ្មណ៍មករៀបរាប់ពន្យល់ បង្ហាញ ព្រមទាំងលើកយកអច្ឆរិយបុគ្គល ទេវៈ ទេពតា អាទិទេព ព្រះឥន្ទ ព្រះព្រហ្ម ព្រះឥសូរ ព្រះនារាយណ៍ យក្ស គន្ធព ជាដើម ។ ជាពិសេស អក្សរសិល្ប៍ផ្នែកនេះ ច្រើនលើកយកមន្តអាគមគាថា អូមអាម បែងភាគ បំបាំងបាត់ ចេះដប់ ចេះប្រោស ហោះហើរ ដើរលើអាកាស ជាដើម ។

ឧទាហរណ៍ : ដូចជា រឿងរាមកេរ្តិ៍ រឿងជិនវង្ស រឿងវរវង្សសូរ្យវង្ស រឿងរតនាវង្ស ទិព្វសង្វារ ខ្យងស័ង្ក ជាដើម ។ល។

លក្ខណៈពិសេសគួរចំណាំ ក្នុងអក្សរសិល្ប៍ បែបប្រាសាទនិយម

- . - . -

១~ ផ្ដើមរឿង : សសើរ គុណបុណ្យបារមី ឫទ្ធិអំណាច ឥសី ឥសូរ ទេវៈ អាទិ-
ទេព ឬ រៀបរាប់អំពីទេសភាពព្រៃព្រឹក្សា ដែលនៅជុំវិញ អាស្រម មុនីឥសី ។

២~ ដំណើររឿង : ក្នុងដំណើររឿងបានបង្ហាញអំពី :

ក~ តួអង្គ ១_ តួឯក : ប្រុសជាអវតាព្រះនារាយណ៍ ឬជាកំពូលបុរស ។
: ស្រីជាកំពូលនារី ស្រីល្អឯក ។

២_ តួរង : មានយក្ស ស្ដេច គ្រុឌ នាគ ទេពតា គន្ធព ឥសី ឥសូរ
ជាដើម ។

ខ~ ទីកន្លែងតួអង្គ : ក្រុងអយុធ្យា, ក្រុងលង្កា, នគរតក្កសិលា, ស្ថានសួគ៌, ស្ថានកែលាស,
បាតាល, ស្ថានកុដង្កនាគ ជាដើម ។

គ~ បញ្ហាចោទ : ទំនាស់វិបត្តិកើតឡើង ដោយសារ :

- សភាវៈល្អ ប្រឆាំងនឹង សភាវៈអាក្រក់ ។
- ការប្រណាំងប្រដៃដង្កាខាងយុទ្ធសិល្ប៍-សិល្ប៍សាស្ត្រ ។
- ការដណ្ដើមអំណាចទ្រព្យសម្បត្តិគ្នា ។
- ការដណ្ដើមស្នេហាគ្នា ។

ឃ~ បញ្ហាដោះស្រាយ : ប្រើយុទ្ធវិធី សង្គ្រាម កម្លាំងបាយ សំឡូតគំរាមកំហែង សងសឹក
កាប់ចាក់ សម្លាប់គ្នាទៅវិញទៅមក ។

ង~ បញ្ហាស្នេហា : ស្នេហាពុំបរិសុទ្ធ ពុំស្មោះត្រង់ ប្រណែន ប្រចណ្ណ ឈ្នានីស ។

ច~ គតិរឿង : ច្រើនអប់រំបង្រៀនមនុស្ស ឲ្យ :

- មានជំនឿចំពោះ ទេវៈ ទេពតា អាទិទេព ព្រះឥន្ទ ព្រះព្រហ្ម ថាជា
អ្នកមានឫទ្ធិអំណាច ជួយឲ្យបានសុខចម្រើន មានសេរីសួស្ដី ។
- មានចិត្តគំនិត អាត្មានិយម ប្រកាន់បក្សពួក ក្រុមគ្រូសារ ។
- មានចិត្តព្យាបាទ គំនុំគុំកូន សងសឹកគ្នា ទៅវិញទៅមកគ្មានទីបញ្ចប់

ដែលជាហេតុនាំឲ្យប្រាសចាកសីលធម៌ មនុស្សធម៌ ។

- មានជំនឿថា សុខទុក្ខ អាក្រក់ល្អ មានក្រ សុទ្ធតែកើតមានមកដោយសារ
ទេពតា អាទិទេព ជាអ្នកផ្តល់ឲ្យ ដែលជាហេតុនាំឲ្យមនុស្សខ្វះការតស៊ូ ខ្វះ
ព្យាយាម ខ្វះវិចារណញ្ញាណ ។

៣~ បញ្ចប់រឿង : គេបញ្ចប់រឿងក្នុងខណៈ ដែលតួអង្គតំណាងសភាវៈល្អ បានទទួល
ជោគជ័យ ជ័យជំនះជាស្ថាពរ លើតួអង្គតំណាងសភាវៈអាក្រក់ ។

អាស្រ័យហេតុនេះ យើងឃើញថា ឥទ្ធិពលសាសនាព្រាហ្មណ៍ បានគ្របដណ្តប់
ចាក់ឫសយ៉ាងមាំ ក្នុងចិត្តគំនិតខ្មែរ ទំនោរខ្មែរ សង្គមខ្មែរ រហូតដល់ធ្វើឲ្យខ្មែរខ្វះវង្វេង
យល់ច្រឡំ ខ្វះសតិសម្បជញ្ញៈ ខ្វះស្មារតី មនុស្សនិយម ពឹងផ្អែកទៅលើកម្លាំងឥទ្ធិពល
ទេពតា ព្រះឥន្ទ ព្រះព្រហ្ម ខ្មោចព្រាយ បិសាចជាដើម ដោយមានជំនឿយ៉ាងមុតមាំ
ថាជាអ្នកផ្តល់សេចក្តីសុខសុភមង្គលឲ្យខ្លួន ។

ចប់លទ្ធិព្រាហ្មណ៍ដោយសង្ខេប

ពុទ្ធសាសនា Buddhisme

ពុទ្ធសាសនា គឺជាពាក្យទូន្មាន ប្រៀនប្រដៅរបស់ព្រះពុទ្ធ ជួយណែនាំ ពន្យល់ អប់រំ រំលឹក ដាស់តឿនមនុស្ស ឲ្យស្គាល់បុណ្យបាប ល្អអាក្រក់។ ពុទ្ធសាសនា គឺជាឈ្មោះលទ្ធិមួយដ៏ ដែលមានកំណើត ២៥៦០ ឆ្នាំហើយ គឺ ៥៨៩ ឆ្នាំមុនគ្រិស្តសករាជ។ គោលពុទ្ធសាសនាធំៗ មាន ៣ គឺ :

- ១~ ការមិនធ្វើអំពើអាក្រក់ (បាប) គ្រប់យ៉ាង ។
  - ២~ ការសាងធ្វើបំពេញអំពើល្អ (បុណ្យ កុសល) ។
  - ៣~ ការអប់រំចិត្ត ឲ្យបានស្អាតបរិសុទ្ធផ្លូវផង ប្រាសចាកលោភៈ ទោសៈ មោហៈ។
- គោលទាំង ៣ ខាងលើនេះ ជាពាក្យទូន្មានប្រៀនប្រដៅរបស់ព្រះពុទ្ធ ឬហៅថា ពុទ្ធសាសន៍ ។

តើព្រះពុទ្ធជាអ្វី ?

មុននឹងសិក្សាអំពីគោលលទ្ធិពុទ្ធសាសនា តទៅទៀត គួរគប្បីតែស្គាល់ព្រះពុទ្ធជាមុន ព្រមទាំងសិក្សាយល់ ដឹងខ្លះអំពីជីវប្រវត្តិព្រះពុទ្ធ អំពីធាកដីវិតព្រះពុទ្ធ ទោះបីជាយើងពុំ បានរស់នៅ ក្នុងសម័យកាលជាមួយនឹងព្រះពុទ្ធក៏ដោយ ក៏យើងអាចដឹងស្គាល់ព្រះពុទ្ធ ដោយសារអត្ថបទផ្សេងៗ ជាប្រវត្តិសាស្ត្រ ជារូបគំនូរ ជាចម្លាក់ ជាបដិមាករដ៏សំខាន់ៗ ដែលគេបានចងក្រង សាងទុក មកជាយូរយារដូចជា :

- ការប្រសូតិនៃព្រះពុទ្ធ ។
- ការជួបប្រទះនឹងភេទទាំង ៤ គឺ: មនុស្សចាស់ ឈឺ ស្លាប់ បព្វជិត ។
- ការចេញសាងផ្នួស ។
- ការធ្វើទុក្ករកិរិយា ស្វែងរកមោក្ខធម៌ ។
- ការប្រយុទ្ធច្បាំងនឹងពួកមារ ។
- ការត្រាស់ដឹងសម្រេចសម្មាសម្ពោធិញ្ញាណ ។
- ការសម្តែងបឋមទេសនា ធម្មចក្រ ។
- ការបរិនិព្វាន ។ល។

ពុទ្ធប្រវត្តិ

- ព្រះពុទ្ធជាមនុស្ស បុត្រក្សត្រ កើតនៅប្រទេសឥណ្ឌា ។
- ព្រះពុទ្ធប្រសូត នៅថ្ងៃសុក្រ ១៥ កើត ខែវិសាខ ឆ្នាំ ច មុនគ្រិស្តសករាជ ៦២៤ ឆ្នាំ ក្នុងឱទ្យានលុម្ពិនី ក្រុងកបិលពស្តុ ទ្រង់ព្រះនាមថា «សិទ្ធត្ថ» (អ្នកធ្វើឲ្យសម្រេច ប្រយោជន៍គ្រប់យ៉ាង, សំ- សិទ្ធាថ៌) ក្នុងវង្ស គោតម ។
- ព្រះបិតា ព្រះនាម សុទ្ធោទន៍, ព្រះមាតា ព្រះនាម សិរីមហាមាយា សោយរាជ្យ នៅនគរកបិលពស្តុ (ប្រទេស នេប៉ាល សព្វថ្ងៃ) នាសតវត្សទី ៧ មុនគ្រិស្តសករាជ ។

- ព្រះសិទ្ធត្ថ បានសិក្សាវិជ្ជាផ្សេងៗ ព្រមទាំងសិក្សាចេះចប់គម្ពីរត្រៃវេទ តាមលទ្ធិ ព្រាហ្មណ៍ក្នុងសំណាក់ព្រះគ្រូពិស្វាបិត្រ ។

- លុះព្រះជន្មបាន ១៦ វស្សា ទ្រង់បានរៀបអភិសេកជាមួយនឹងនាងពិម្ពាយសោធរា (ដែលត្រូវជាបងប្អូនជីដូនមួយ បុត្រីស្តេចសុប្បពុទ្ធ) ។

- ព្រះសុទ្ធាទន៍ជាបិតា បានឲ្យគេសង់ប្រាសាទ ៣ ថ្វាយព្រះសិទ្ធត្ថ តម្រូវទៅតាមរដូវ ទាំង ៣ : ក្តៅ ត្រជាក់ រំហើយ ។

- ទ្រង់បានជួបប្រទះឃើញមនុស្ស ៤ ពួក គឺ មនុស្សចាស់ ឈឺ ស្លាប់ និងអ្នកបួស នៅពេលដែលព្រះអង្គបានយាងចេញអំពីវាំង ធ្វើទស្សនកិច្ច ជុំវិញទីក្រុង ។ មនុស្សទាំង ៤ ប្រភេទនេះ បានធ្វើឲ្យព្រះអង្គកើតសង្វេគយល់បញ្ហាជីវិត និងការឈឺចាប់ ទុក្ខវេទនា នៃ មនុស្សសត្វ ។

- ព្រះសិទ្ធត្ថមានបុត្រមួយ នាមរាហុល ។

- លុះព្រះជន្មបាន ២៩ វស្សា, ក្រោយដែលបានវិលត្រឡប់អំពីឱទ្ធាន ដែលទ្រង់បាន ទតឃើញភេទអ្នកបួសអំពីថ្ងៃ, ពេលរាត្រីស្ងាត់ ព្រះសិទ្ធត្ថបានបោះបង់ចោលរាជសម្បត្តិ មហេសីនិងបុត្រ យាងចេញសាងផ្នួស ចម្ងាយផ្លូវ ៣០ យោជន៍ នៅទៀបឆ្នេរស្ទឹងអនោ- មានទី ក្នុងថ្ងៃព្រហស្បតិ៍ ១៥ កើត ខែអាសាឍ ឆ្នាំថោះ ។

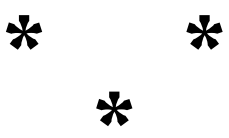
- លុះបួសរួច ព្រះអង្គបានទៅសិក្សារៀនសូត្រ ក្នុងសំណាក់តាបសពីររូប ដែលបាន សម្រេចឈានជាន់ខ្ពស់ គឺ ឧទេកតាបស និង អាឡារតាបស តែពុំអាចរកឃើញនូវសច្ចធម៌ ដែលជាមាគ៌ារំលត់ទុក្ខសោះឡើយ ។ ម៉្លោះហើយ ព្រះអង្គចាំបាច់ត្រូវតែសុំលាតាបសទាំង ពីររូប ចេញទៅស្វែងរកសិក្សា ស្រាវជ្រាវរាវរក តទៅទៀត នូវសច្ចធម៌ ។

- ព្រះអង្គបានខំប្រឹងព្យាយាម តស៊ូ ស្វែងរកមោក្ខធម៌ មាគ៌ារំលត់ទុក្ខ ដោយធ្វើទុក្ក- រកិរិយា អស់រយៈកាល ៦ ឆ្នាំ លុះត្រាតែទ្រង់បានសម្រេចសម្មាសម្ពោធិញ្ញាណ ចេះដឹង យល់ ស្គាល់ សព្វគ្រប់ទាំងអស់ ដែលហៅថា ត្រាស់ដឹង ។

- ទ្រង់បានត្រាស់ដឹង ជាព្រះពុទ្ធ នៅថ្ងៃពុធ ១៥កើត ខែវិសាខ ឆ្នាំរកា ក្នុងព្រះ- ជន្មាយុ ៣៥ ឆ្នាំ (៥៨៩ ឆ្នាំមុនគ្រិស្តសករាជ) នៅក្រោមដើមពោធិព្រឹក្ស នារដ្ឋពិហារ សព្វថ្ងៃ ។

- ព្រះពុទ្ធបានយាងទៅទេសនា លើកទី ១ «បឋមទេសនា» មានឈ្មោះថា «ធម្មចក្រ ឬ ធម្មចក្កប្បវត្តនសូត្រ» ប្រោសភិក្ខុបញ្ចវគ្គិយ ចំនួន ៥ រូប, ដែលជាសហការីចាស់នៅក្នុងព្រៃសិបតនមិគ្គទាយវ័ន ក្បែរក្រុងពារាណសី ។
- ទ្រង់បានយាងទេសនា ប្រោសសត្វ ដោយពុំមានប្រកាន់វណ្ណៈ ឋានៈ សោះឡើយ ជាពិសេស ទ្រង់បានប្រកាសផ្សាយវិលាយ វណ្ណៈ ថែមទៀត ។
- ព្រះពុទ្ធ ទ្រង់ ទេសនា ទូន្មាន ប្រៀនប្រដៅ មនុស្ស សត្វ អស់រយៈកាល ៤៥ ឆ្នាំ មានពុទ្ធវចនៈ ទាំងអស់ចំនួន ៨៤០០០ ធម្មក្ខន្ធវិញ ។
- ព្រះពុទ្ធ បរិនិព្វាន ក្នុងព្រះជន្មាយុ ៨០ ឆ្នាំ គត់នៅថ្ងៃអង្គារ ១៥ កើត ខែវិសាខ ឆ្នាំម្សាញ់ មុនគ្រិស្តសករាជ ៥៤៣ ឆ្នាំ ក្រោមដើមសាលព្រឹក្សទាំងគូ វេលាទៀបភ្លឺ នាព្រៃកុសិនារា (សព្វថ្ងៃហៅឧត្តរប្រទេស) ។

ចប់ពុទ្ធប្រវត្តដោយសង្ខេប

ពុទ្ធលទ្ធិ

ឬ

ពុទ្ធសាសនា

ពុទ្ធលទ្ធិ ជាទស្សនៈ ទ្រឹស្តី របស់ព្រះពុទ្ធ កើតមានឡើងជាដំបូង នៅប្រទេសឥណ្ឌា ក្នុងសតវត្សទី ៦ មុនគ្រឹស្តសករាជ មានគោលច្បាប់សម្រាប់ប្រព្រឹត្តប្រតិបត្តិ ចំនួន ៨៤០០០ ធម្មក្ខន្ធ ដែលមានចារឹកក្នុងគម្ពីរព្រះត្រៃបិដក ។ បច្ចុប្បន្ននេះ អ្នកដែលគោរពជឿ កាន់ព្រះពុទ្ធសាសនា ហៅថា ពុទ្ធសាសនិក មានចំនួន ៥០០ ០០០ ០០០ នាក់ មាននៅ ក្នុងប្រទេស ខ្មែរ សៀម លាវ ចិន យួន ភូមា ឥណ្ឌា លង្កា នេប៉ាល ទីបេ ជប៉ុន ម៉ុងហ្គោលី ។ល។

ព្រះត្រៃបិដក

Tripitaka

ព្រះត្រៃបិដក ជាគម្ពីរ ដែលជាយ៉ាងផុកនូវពុទ្ធវចនៈចំនួន ៨៤ ០០០ ធម្មក្ខន្ធ ចែកជា សៀវភៅបោះពុម្ពនៅប្រទេសខ្មែរ មានចំនួន ១១០ ភាគ ហើយភាគនីមួយៗ មានចំនួន ប្រមាណ ពី ២០០-៣០០-៤០០ ទំព័រ ជាភាសាបាលី - ខ្មែរ ។

ព្រះត្រៃបិដក ១១០ ភាគនោះគឺ :

- ១- វិន័យបិដក មាន ១៣ ភាគ មាន ២១ ០០០ ធម្មក្ខន្ធ ។
- ២- សុត្តន្តបិដក មាន ៦៤ ភាគ មាន ២១ ០០០ ធម្មក្ខន្ធ ។
- ៣- អភិធម្មបិដក មាន ៣៣ ភាគ មាន ៤២ ០០០ ធម្មក្ខន្ធ ។

រួម មាន ១១០ ភាគ មាន ៨៤ ០០០ ធម្មក្ខន្ធ ។

ក- វិន័យបិដក : ជាគម្ពីរស្តីអំពីច្បាប់ក្រឹត្យក្រម ដែលព្រះពុទ្ធទ្រង់បញ្ញត្តិ ហាម ប្រាម និងទ្រង់អនុញ្ញាតទុកសម្រាប់ជាគោលប្រព្រឹត្ត ប្រតិបត្តិ នៃបព្វជិត និងគ្រហស្ថ ដែលជាភិក្ខុ ភិក្ខុនី សាមណេរ សាមណេរី ឧបាសក ឧបាសិកា ទាយក ទាយិកា ។

គម្ពីរវិន័យបិដក ជាកញ្ចក់ សម្រាប់ចុះមើល នូវជីវប្រវត្តិ ជីវភាព សកម្មភាព របស់ព្រះ-
ពុទ្ធ និងការអប់រំទូន្មាន ប្រៀនប្រដៅ ពុទ្ធបរិស័ទ និងសាវ័ក ដើម្បីផ្សាយសច្ចធម៌ ក្នុង
ពេលដែលព្រះអង្គគង់ព្រះជន្មាយុនៅឡើយ ។

មិនតែប៉ុណ្ណោះ គម្ពីរវិន័យបិដក ជាឯកសារមួយដ៏សំខាន់ដែលបានបង្ហាញ ព្រឹត្តិ
ការណ៍ផ្សេងៗ ក្នុងប្រទេសឥណ្ឌា ដូចជា :

វិស័យគ្រប់គ្រងប្រទេស របៀបរស់នៅ ផ្នែកប្រវត្តិសាស្ត្រ ភូមិសាស្ត្រ ប្រពៃណី
ទំនៀមទម្លាប់ សិល្បៈ វិជ្ជាផ្សេងៗ ។ល។

វិន័យបិដក មាន ៥ គម្ពីរ គឺ :

- អាទិកម្ម   ស្តីអំពីទោសធ្ងន់
- បាចិត្តិយៈ   ស្តីអំពីទោសស្រាល
- មហាវគ្គ   វគ្គធំ
- ចុល្លវគ្គ   វគ្គតូច
- បរិវារៈ   បទបន្ទាប់បន្សំ, មាតិកាវាយរង

ខ- សុត្តន្តបិដក : ជាគម្ពីរស្តីអំពីសូត្រ ឬ អត្ថបទធម៌ ដែលព្រះអង្គទ្រង់ទេសនា
ពន្យល់ ប្រោសមនុស្សសត្វ ឲ្យប្រព្រឹត្តល្អ ស្គាល់បុណ្យ បាប ល្អ អាក្រក់ ក្នុងសម័យ
កាលផ្សេងៗ ។ល។ ហើយនិងមានសូត្រខ្លះ សាវ័កសំដែង ប្រោស ពន្យល់ពួកបរិស័ទ
មានព្រះសារីបុត្រ មោគល្លាន អានន្ទ ជាដើម ។

សុត្តន្តបិដក មាន ៥ គម្ពីរ គឺ :

- ទីយនិកាយ   សូត្រវែង ពិស្តារ
- មជ្ឈិមនិកាយ   សូត្រមធ្យម
- សំយុត្តនិកាយ   សូត្រប្រហែលៗ គ្នា
- អង្កត្តនិកាយ   សូត្រដែលចែកជាពួកជាក្រុម
- ខុទ្ទកនិកាយ   សូត្រខ្លី តូចតាច ។

គ- អភិធម្មបិដក : ជាគម្ពីរស្តីអំពីធម៌អាថ៌ អត្ថនៃធម៌ដ៏ជ្រាលជ្រៅ ល្អិតសុខុម ជាបរមត្ថវិជ្ជា បានដល់ទស្សនវិជ្ជាព្រះពុទ្ធសាសនា ដែលចែង អធិប្បាយ អំពីចិត្ត ចេតសិករូប និព្វាន ។

អភិធម្មបិដក មាន ៧ គម្ពីរ គឺ :

- ធម្មសង្កណី ចំណាត់របៀបធម៌
- វិកង្គ ចំណែករំលែកធម៌
- កថាវត្ថុ ចំណុចធម៌ដែលផ្ទុយគ្នា
- បុគ្គលបញ្ញត្តិ បញ្ញត្តិ ថា បុគ្គល
- ធាតុកថា វិភាគធាតុ
- យមកៈ ធម៌ជាតូ ។
- បដ្ឋានៈ ធម៌មានទំនាក់ទំនងគ្នា ។

និកាយ ពុទ្ធសាសនា

ពុទ្ធសាសនា បែកចេញទៅជានិកាយផ្សេង ៗ ក្រោយពេលដែលព្រះពុទ្ធបរិនិព្វានប្រមាណជាង ២០០ ឆ្នាំ តែនិកាយដែលធំៗ មាន ២ គឺ :

- មហាយាន (ឧត្តរនិកាយ - អាចរិយវាទ)
- ហីនយាន (ទក្ខិណនិកាយ - ថេរវាទ) ។

១~ មហាយាន (Grand véhicule)

យានធំ ទូលាយអាចផ្ទុកមនុស្សសត្វបានច្រើនគ្នា ដឹកនាំឆ្ពោះទៅកាន់ទីវលត់ទុក្ខគឺព្រះនិព្វាន ។ និកាយមហាយានមានវិន័យធ្ងរស្រាល ស្ងៀកខោ ពាក់អាវ ពណ៌លឿង ។ និកាយនេះ សង្កត់យ៉ាងខ្លាំង ឬ ឲ្យតម្លៃទៅលើការអប់រំចិត្ត ។ និកាយមហាយាន គោរពតាមលទ្ធិអាចរិយវាទ គឺប្រព្រឹត្ត ប្រតិបត្តិតាមគ្រូអាចារ្យរបស់ខ្លួនត ។ គ្នា មិនប្រតិបត្តិតាមគោលព្រះត្រៃបិដក ដូចនិកាយហីនយានទេ ។ អ្នកប្រាជ្ញនៃនិកាយមហាយាន បានបង្កើតគម្ពីរដីកាប្លែកអំពីគម្ពីរព្រះត្រៃបិដកគឺ :

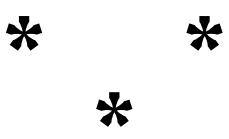
- គម្ពីរ សទ្ធម្មបុណ្ណារឹក
- គម្ពីរ លង្ការវេតារសូត្រ
- គម្ពីរ ប្រាជ្ញាបារមិតា ជាដើម ហើយសុទ្ធតែចារឹកជាអក្សរ ភាសា សំស្ក្រឹត ទាំងអស់។ និកាយនេះ លើកយកភាសាសំស្ក្រឹតជាធំ ជាយានសម្រាប់សិក្សា។ បច្ចុប្បន្ននេះ និកាយមហាយាន មានបិតនៅក្នុងប្រទេស ចិន យួន ជប៉ុន ទីបេ ម៉ុងហ្គោលី ។ល។

និកាយមហាយានគោរព ពោធិសត្វ ៣ អង្គ គឺ:

- ១~ អវលោកិតេស្វរៈ
- ២~ មញ្ញាស្រី
- ៣~ ម៉ៃត្រិយៈ ឬ ព្រះស្រីអារ្យមេត្រី។

២~ ហ៊ីនយាន (Petit véhicule)

យានតូចយានចង្អៀត ផ្ទុកមនុស្សសត្វបានតិច មានវិន័យតឹងតែង មានការគោរពវិន័យយ៉ាងហ្មត់ចត់ ជាបឋម ជាធំ។ និកាយនេះ ឲ្យតម្លៃទៅលើវិន័យ ការអប់រំទូន្មានកាយ វាចាចិត្តឲ្យបានល្អត្រឹមត្រូវ ស្រគត់ស្រគំ រម្យទម។ បព្វជិត គ្រងឃុំ ស្បង់ជីពរ ពណ៌លឿង។ និកាយហ៊ីនយាន គោរព ប្រព្រឹត្ត ប្រតិបត្តិតាមគម្ពីរព្រះត្រៃបិដក ដោយយកភាសាបាលី ជាធំ ជាយាន ក្នុងការសិក្សា ពុទ្ធវចនៈ។ បច្ចុប្បន្ន ពុទ្ធសាសនានិកាយហ៊ីនយាន មានបិតនៅប្រទេស: ខ្មែរ សៀម លាវ ភូមា លង្កា ឥណ្ឌា នេប៉ាល ។ល។ និកាយនេះ គោរព ព្រះពុទ្ធតែមួយព្រះអង្គគឺ ព្រះសមណគោតម និង ព្រះធម៌ ព្រះសង្ឃ។

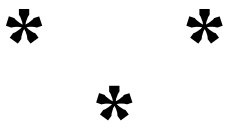
គោលប្រតិបត្តិក្នុងពុទ្ធសាសនា

ពុទ្ធសាសនិក គ្រប់រូប ទាំងបព្វជិត ទាំងគ្រហស្ថ គប្បីប្រព្រឹត្ត ប្រតិបត្តិ តាមគោល ជំ។ ពាយ៉ាង គឺ :

១~ គោរព ព្រះពុទ្ធ ព្រះធម៌ ព្រះសង្ឃ ទុកជាត្រៃសរណគមន៍។

២~ ព្យាយាម សិក្សា រៀនសូត្រ ពុទ្ធវចនៈ ធម៌វិន័យ ឲ្យបានចេះចាំពិតប្រាកដ ហើយប្រតិបត្តិតាម ដើម្បីបានជាមធ្យោបាយសាងខ្លួនឲ្យបានល្អ។

៣~ បំពេញ ទាន សីល សមាធិ បញ្ញា ដែលជាវិធី ឬមាគ៌ា អប់រំទូន្មាន កាយ វាចា ចិត្ត ឲ្យបានល្អ ស្អាត ត្រឹមត្រូវ បរិសុទ្ធផូរផង ប្រាសចាក លោភៈ ទោសៈ មោហៈ ហើយដែលជាមធ្យោបាយរំដោះខ្លួន ឲ្យផុតចាកទុក្ខទាំងពួង។

បញ្ហា ពុទ្ធិ ភាវៈ សុខៈ ក្នុងពុទ្ធសាសនា

ក~ ពុទ្ធិ - **La connaissance :**

ពុទ្ធិ គឺចំណេះចេះដឹង យល់ស្គាល់ កើតមកអំពីការសិក្សា ពិចារណា។ ពុទ្ធិ អាច កើតមកអំពីការសិក្សា ត្រិះរិះ ពិចារណា ការស្តាប់ ការរៀន គិត ពិសោធន៍។ល។ នៃ មនុស្ស។ ពុទ្ធិដ៏ខ្ពង់ខ្ពស់ ដ៏ប្រសើរ ហៅថា សម្មាសម្ពោធិ បានដល់វិជ្ជា ៣ ប្រការ គឺ :

១~ បុព្វេនិវាសានុស្សតិវិជ្ជា វិជ្ជានាំឲ្យរកនឹកឃើញ នូវជាតិកំណើតរបស់ខ្លួន និង អ្នកដទៃ ដែលបានកន្លងច្រើនជាតិ រួចមកហើយ។

២~ ចតុបបាតវិជ្ជា វិជ្ជានាំឲ្យមើលឃើញ ដឹងយល់ នូវបុព្វហេតុដែលនាំឲ្យមនុស្ស កើត ចាស់ ឈឺ ស្លាប់ និងការចាប់ជាតិកំណើតថ្មី ជានេះ ជានោះ។

៣~ អាសវក្ខ័យវិជ្ជា វិជ្ជានាំឲ្យដឹងច្បាស់នូវការរលត់ អស់កិលេសតណ្ហា មានលោកៈ ទោសៈ មោហៈ ជាដើម។

វិជ្ជាទាំង ៣ នេះ ហៅថា «ត្រៃវិជ្ជា = វិជ្ជា ៣» ។

ក្រោយដែលបានចេះពិតប្រាកដនូវវិជ្ជាទាំង ៣ នេះសព្វគ្រប់ហើយ ព្រះពុទ្ធក៏បានរក ឃើញនូវសច្ចធម៌ ៤ ប្រការ ដែលហៅថា អរិយសច្ច ៤ គឺ :

១~ ទុក្ខសច្ច ដឹងថានេះជាទុក្ខ ជាការពិត ។

២~ សមុទយសច្ច ដឹងថា នេះជាហេតុនាំឲ្យកើតទុក្ខ នាំឲ្យមានទុក្ខ ជាការពិត ។

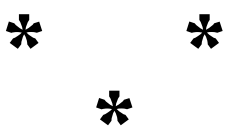
៣~ មគ្គសច្ច ដឹងថា នេះជាមាគ៌ានាំឲ្យផុតទុក្ខ នាំឲ្យអស់ទុក្ខ ជាការពិត ។

៤~ និរោធសច្ច ដឹងថា នេះជាការរលត់ទុក្ខ ជាការពិត ។

ពុទ្ធិទាំងអស់នេះ ជាវិជ្ជាអាចកើតមានដោយសារការព្យាយាម ខំប្រឹងសន្សំ អប់រំ សិក្សារៀនសូត្រ រិះរក រិះគិត ពិចារណា របស់មនុស្ស បន្តិចម្តងៗ អស់កាលវេលា ជា យូរអង្វែងឆ្នាំ ហើយជាពុទ្ធិ ដែលអាចកើតមានចំពោះមនុស្សទូទៅ ពុំមានគិតអំពីជាតិ កំណើត ឬវណ្ណៈ ឋានៈ សោះឡើយ ។

ខ~ ពុទ្ធិ - L'être :

ភាវៈ គឺ ដី ទឹក ភ្លើង ខ្យល់ អាកាស លោកៈ ធម្មជាតិ រុក្ខជាតិ ចិត្ត មនុស្ស សត្វ លោកធាតុ ។ល។ ទាំងអស់នេះ សុទ្ធតែបិតនៅក្រោមអំណាចច្បាប់ធម្មជាតិ ៣ យ៉ាង ហៅថា ត្រៃ លក្ខណ៍ លើកលែងតែនិព្វាន ។

ត្រៃលក្ខណ៍

ឬ

លក្ខណៈ ៣ យ៉ាងនៃធម្មជាតិ

អ្វីទាំងអស់ក្នុងលោក ភារៈក្តី ធម្មជាតិក្តី លោកៈក្តី មនុស្សសត្វក្តី សុទ្ធតែបិតនៅ ក្នុងលក្ខណៈ ៣ យ៉ាងគឺ :

១~ អនិច្ចំ មិនទៀងទាត់បិតថេរ ។

២~ ទុក្ខំ ជាទុក្ខលំបាកវេទនា ពិបាកនឹងទ្រាំទ្រ ។

៣~ អនត្តា ពុំស្តាប់បង្គាប់ មិនមែនជារបស់ខ្លួន គ្មានអត្តៈ ។

ភារៈទាំងអស់កើតឡើងឯង តាមធម្មជាតិ ចាប់តាំងអំពីធាតុតូច ៗ ល្អិត ដែលជា បរមណុធាតុ ផ្គុំផ្សំគ្នា ជាសង្ខតៈ បង្កបង្កើត ជាធាតុ ដី ទឹក ភ្លើង ខ្យល់ អស់កាល យូរ ។ ធាតុទាំងនេះ ផ្គុំផ្សំគ្នាជា សង្ខតធាតុ ក៏បង្កើតបានជារុក្ខជាតិ ជាសត្វ ជាមនុស្ស ជាទេវតា ជាដើម ។ ភារៈទាំងអស់កើតមានឡើង ដោយសារទំនាក់ទំនងនៃសង្ខតធាតុ ហើយបានទៅជាសង្ខារ ។

ឯនិព្វាន ជាទីរលត់ទុក្ខ ផុតទុក្ខ ប្រាសចាកសង្ខារ ការតាក់តែង មានតែសេចក្តីសុខ ដ៏បរិសុទ្ធ ។ កាលបើគ្មានសង្ខារ តាក់តែង, ព្រះនិព្វាន ក៏គ្មានរូប កាលបើគ្មានរូប ព្រះ និព្វានក៏ត្រូវបិតនៅក្រៅអំណាច ច្បាប់ធម្មជាតិ ដែលជាត្រៃលក្ខណ៍ ។ បានសេចក្តីថា ព្រះនិព្វាន គ្មានការកើត ចាស់ ឈឺ ស្លាប់ គ្មានទុក្ខ ផុតចាកទុក្ខទាំងពួង មានតែនិរា មិសសុខ ជាបរមសុខតែម្យ៉ាង ។

ធិ~ សុខៈ **Le Bonheur** :

សុខៈ សេចក្តីសុខសប្បាយរីករាយ ត្រជាក់ចិត្ត ស្រួលកាយ មាន ២ យ៉ាង គឺ :

១~ លោកិយសុខ សុខក្នុងលោកិយ លាយឡំដោយទុក្ខ ។

២~ ធម្មសុខ សុខដ៏បរិសុទ្ធ ដ៏ប្រសើរ គ្មានលាយឡំដោយទុក្ខ គឺព្រះនិព្វាន ។

សេចក្តីសុខទាំងពីរប្រភេទនេះ តែងតែកើតមានឡើងដោយឥទ្ធិពលនៃការកសាងសន្សំ ធ្វើបុណ្យ ធ្វើល្អ ខំប្រឹងព្យាយាមស្វែងរកបន្តិចម្តង ៗ នៃមនុស្ស សត្វ រាល់រូប ។ ឯគោល

បំណងធំបំផុតនៃពុទ្ធសាសនា គឺការរលាស់ខ្លួនចេញឲ្យផុតអំពីទុក្ខ ក្នុងសង្សារវដ្ត ហើយបាញ់
 ឆ្ពោះទៅបរមសុខ គឺព្រះនិព្វាន។ ដើម្បីនឹងបានសម្រេចបរមសុខ មនុស្សត្រូវដើរតាមមាគ៌ា
 មជ្ឈិមាបដិបទា ៨ ប្រការ គឺ :

- សម្មាទិដ្ឋិ   យល់ក្នុងផ្លូវត្រូវ   (យល់ត្រូវ)
  - សម្មាសង្កប្បៈ   ត្រិះរិះក្នុងផ្លូវត្រូវ   (ត្រិះរិះត្រូវ)
  - សម្មាវាចា   និយាយក្នុងផ្លូវត្រូវ   (និយាយត្រូវ)
  - សម្មាកម្មន្តៈ   ប្រកបការងារក្នុងផ្លូវត្រូវ   (ការងារត្រូវ)
  - សម្មាអាជីវៈ   ចិញ្ចឹមជីវិតក្នុងផ្លូវត្រូវ   (ចិញ្ចឹមជីវិតត្រូវ)
  - សម្មាវាយាមៈ   ព្យាយាមក្នុងផ្លូវត្រូវ   (ព្យាយាមត្រូវ)
  - សម្មាសតិ   ភ្ញាក់រឭកក្នុងផ្លូវត្រូវ   (រលឹកត្រូវ)
  - សម្មាសមាធិ   តម្កល់ចិត្តក្នុងផ្លូវត្រូវ   (តម្កល់ចិត្តត្រូវ)
- ដែលរួម បានដល់ សីល សមាធិ បញ្ញា ។

កិម្មុ - Action

កម្ម គឺ អំពើ កិច្ចការ ការងារ ដែលបុគ្គលមួយរូបៗ បានធ្វើ បានប្រព្រឹត្ត ដោយ
 កាយ វាចា ចិត្ត ។

កម្មនេះមាន ២ យ៉ាង គឺ :

- ១~ កម្មល្អ អំពើល្អ គឺ កុសលកម្ម បុណ្យ ។
- ២~ កម្មអាក្រក់ អំពើអាក្រក់ គឺ បាបកម្ម បាប ។

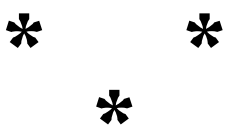
កម្មទាំងពីរយ៉ាង តែងកើតមានឡើងគ្រប់ពេលវេលា ដោយសារការប្រព្រឹត្តិ ការធ្វើ
 របស់មនុស្សម្នាក់ៗ ពោលគឺ មនុស្សជាអ្នកសាងកម្មនេះដោយខ្លួនឯង ហើយត្រូវទទួល
 យកខ្លួនឯងនូវផលនៃកម្មនេះ។ កម្មទាំងពីរនេះ អាចផ្តល់ផលជា ២ បែប គឺ :

- ១~ ផលកើតចេញមកអំពីកម្ម ក្នុងបច្ចុប្បន្នជាតិនេះ ។
- ២~ ផលកើតចេញមកអំពីកម្ម ក្នុងអតីតជាតិ ។

កម្មខ្លះ អំពើខ្លះ រមែងផ្តល់ផល ហុចផលភ្លាមៗ ក្នុងបច្ចុប្បន្ន។ កម្មខ្លះ អំពើខ្លះ រមែងហុចផល ឲ្យអ្នកធ្វើ អ្នកប្រព្រឹត្ត នៅពេលខាងក្រោយជ័យវរ ឬក្នុងអនាគត។

កម្មនេះ ជាសម្បត្តិផ្ទាល់របស់មនុស្សម្នាក់ៗ។ កម្មនេះតែងបែងចែងមនុស្សសត្វ ឲ្យខ្ពស់ទាប ល្អ អាក្រក់ ស ខ្មៅ តម្រូវតាមការកសាង ឬ អំពើរបស់មនុស្សម្នាក់ៗ។ គេសាបព្រួសបណ្តុះពូជបែបណា រមែងទទួលផលបែបនោះ។ អ្នកធ្វើអំពើល្អ កម្មល្អ រមែងទទួលផលល្អ គឺផលបុណ្យ។ ឯអ្នកធ្វើអំពើអាក្រក់ រមែងទទួលផលអាក្រក់ គឺផលបាប។ ធ្វើល្អ បានល្អ ធ្វើអាក្រក់ បានអាក្រក់។ កម្មស ឲ្យផលស កម្មខ្មៅ ឲ្យផលខ្មៅ។ ខ្លួនទីពឹងខ្លួន សេចក្តីបរិសុទ្ធ និងមិនបរិសុទ្ធ ស្រេចតែខ្លួនឯង គ្មានអ្នកដទៃណា មកសាង ឬ ទទួលជំនួសខ្លួនឡើយ។ កម្មស អំពើល្អ ផ្តល់ផលឲ្យបានសុខសប្បាយ។ កម្មខ្មៅ អំពើអាក្រក់ ផ្តល់ផលឲ្យបានទុក្ខ លំបាកវេទនា។

ហេតុនេះ ដើម្បីឲ្យបានសេចក្តីសុខសប្បាយរីករាយ មានជោគជ័យ និងសុភមង្គល គប្បីនាំគ្នាខំសាង ខំធ្វើអំពើល្អ អំពើបុណ្យ ឲ្យបានច្រើន ព្រោះអំពើល្អនេះជាពូជសម្រាប់ឆ្នែរចនាឃើងម្នាក់ៗ ឲ្យបានខ្ពង់ខ្ពស់ ថ្លៃថ្នូរ សុខសប្បាយគ្រប់ពេលវេលា តាំងអំពីបច្ចុប្បន្ន រហូតដល់អនាគត។

អរិយសច្ច ៤

Les 4 nobles verités

អរិយសច្ចៈ សច្ចៈដ៏ប្រសើរខ្ពង់ខ្ពស់ ឬ សេចក្តីពិតដ៏ប្រសើរ ដែលព្រះពុទ្ធបានខំ ព្យាយាមស្វែងរក ស្រាវជ្រាវ រាវរកឃើញ គឺចតុរិយសច្ចៈ ។

- ទុក្ខសច្ច
- សមុទយសច្ច
- និរោធសច្ច
- មគ្គសច្ច

១~ ទុក្ខសច្ចៈ គឺទុក្ខជាសេចក្តីពិត ដែលកើតមានដល់រូបកាយមនុស្សសត្វ គ្រប់រូប មាន ១៣ កង គឺ :

- ជាតិទុក្ខ   ទុក្ខកើតពីការកើត ។
- ជារាទុក្ខ   ទុក្ខកើតពីចាស់ត្រាំត្រាទ្រុឌទ្រោម ។
- ព្យាធិទុក្ខ   ទុក្ខកើតអំពីជំងឺរោគាផ្សេង ។។
- មរណទុក្ខ   ទុក្ខកើតពីមរណភាព ។
- សោកទុក្ខ   ទុក្ខកើតពីការយំសោក ។
- បរិទេវទុក្ខ   ទុក្ខកើតពីការខ្សឹកខ្សួល ។
- ទុក្ខទុក្ខ   ទុក្ខត្រួតលើទុក្ខ - ទុក្ខគំនិត ។
- ទោមនស្សទុក្ខ   ទុក្ខកើតពីខឹងក្រោធ តូចចិត្ត ។
- ឧបាយាសទុក្ខ   ទុក្ខកើតពីចង្អៀតចិត្ត ។
- អប្បិយសម្បយោគទុក្ខ   ទុក្ខកើតពីការជួបប្រទះវត្ថុខុសបំណង ។
- បិយវិប្បយោគទុក្ខ   ទុក្ខកើតពីការព្រាត់ប្រាស់វត្ថុស្រឡាញ់ ។
- យម្បជំន លភតិ តម្ប ទុក្ខ   ទុក្ខកើតពីមិនបានដូចប្រាថ្នា ។
- សង្ខតបញ្ចប្បាទានក្ខន្ធទុក្ខ   ទុក្ខកើតពីខន្ធ ៥ ។

ទុក្ខសច្ច មាន អត្ថ ៤ ប្រការ គឺ :

- ១~ បិទ្បនៈ បៀតបៀន ។
- ២~ សំខតៈ ផ្គុំផ្សំតាក់តែង ។
- ៣~ សន្តាបៈ ក្តៅក្រហាយ ។
- ៤~ វិបរណាមៈ ប្រែប្រួល ។

២~ សមុទយសច្ច : ហេតុដែលនាំឲ្យកើតទុក្ខមានទុក្ខ ជាសេចក្តីពិត បានដល់ តណ្ហា ៣ ប្រការ (3 Désirs) គឺ :

- ១~ កាមតណ្ហា ចំណង់ក្នុងកាមគុណ ។
- ២~ ភវតណ្ហា ចំណង់ក្នុងការកើត ក្នុងភពមានរូបនិងអរូប ។
- ៣~ វិភវតណ្ហា ចំណង់ក្នុងការកើតក្នុងភពសូន្យ ។

តណ្ហា មានដើមកំណើតកើតចេញមកអំពីខន្ធ ៥ គឺ :

- ក) រូបខន្ធ Agrégat de la matière
- ខ) វេទនាខន្ធ Agrégat des sensations
- គ) សញ្ញាខន្ធ Agrégat des perceptions
- ឃ) សង្ខារខន្ធ Agrégat des formations
- ង) វិញ្ញាណខន្ធ Agrégat de la conscience

ក~ រូបខន្ធ : ការប្រជុំធាតុ គឺរូប ។ រូប កើតមកអំពីការផ្គុំផ្សំធាតុ ៤ គឺ បឋវីធាតុ អាប៊ោធាតុ តេជោធាតុ វាយោធាតុ «ដី ទឹក ភ្លើង ខ្យល់» ជាមហាកូតរូប ៤ ហើយ នឹងឧបាទាយរូប ២២ ដែលមានឥន្ទ្រិយ ៥ ជាដើម ។

ខ~ វេទនាខន្ធ : ការប្រជុំធាតុ គឺ វេទនា ។ វេទនា ការទទួល ឬសោយនូវអារម្មណ៍ ផ្សេងៗ ដែលកើតឡើងអំពី :

- ចិត្តរំភើបញាប់ញ័រ (ចិត្តវេគ Emotion)
- ចិត្តរំជួល (មនោសញ្ចេតនា Sentiment)
- ចិត្តជំនក់ជាប់ជំពាក់ (កិលេស Passion) ។

វេទនា មានកំណកំណើតអំពី ផស្សៈ ការប៉ះទង្គិចរវាងឥន្ទ្រិយ និង វត្ថុអារម្មណ៍ ដែលអាចបង្កើតជាឥន្ទ្រិយារម្មណ៍ គឺ :

- ចក្ខុ - ចក្ខុឥន្ទ្រិយ បង្កើតបានជា រូបារម្មណ៍
- សោត - សោតឥន្ទ្រិយ " សទ្ធារម្មណ៍
- ឃាន - ឃានឥន្ទ្រិយ " គន្ធារម្មណ៍
- កាយ - កាយឥន្ទ្រិយ " ផោដ្ឋញ្ញារម្មណ៍
- ជីវ្ហា - ជីវ្ហាឥន្ទ្រិយ " រសារម្មណ៍
- មនៈ - មនិឥន្ទ្រិយ " ធម្មារម្មណ៍ ។

ត~ សញ្ញាខន្ធ : ការប្រជុំធាតុ គឺសញ្ញា ។ សញ្ញា គឺការកំណត់ចំណាំ សំគាល់នូវ វត្ថុអារម្មណ៍ ។ សញ្ញាអាចកើតឡើងដោយសារ ការដឹង ឃើញ យល់ ស្គាល់ នូវអារម្មណ៍ផ្សេងៗ តាមរយៈ អាយតនៈ និងវត្ថុអារម្មណ៍ ។

ឃ~ សង្ខារខន្ធ : ការប្រជុំធាតុ គឺសង្ខារ ។ សង្ខារ គឺការផ្សំ ការតុបតែង ផ្គុំផ្គុំ ចងជាគម្រង ។ សង្ខារមានប្រភពកើតមកអំពីកម្ម ។ កម្ម កើតមកអំពីចេតនា ។

សកម្មភាព នៃ ចេតនា គឺ :

- ឆន្ទៈ	Volonté	- វិរិយៈ	Energie, effort
- មនសិការ	Attention	- អធិហោក្ខ	Détermination
- សទ្ធា	Confiance	- សមាធិ	Concentration
- បញ្ញា	Sagesse	- រាគៈ	Désir
- បដិយៈ	Répulsion, haine	- មានៈ	Vanité
- អវិជ្ជា	Ignorance	- សក្កាយទិដ្ឋិ	Idée du soi ។ល។

សកម្មភាពនៃចេតនាទាំងនេះ គឺជាកម្មវិបាក ដោយបានបង្កបង្កើត ជា សង្ខារ ។

ង~ វិញ្ញាណខន្ធ : ការប្រជុំធាតុ គឺ វិញ្ញាណ ។ វិញ្ញាណ គឺ គ្រឿងដឹង ការដឹង នូវអារម្មណ៍ផ្សេងៗ ឬ វិញ្ញាណ គឺជាប្រតិកម្ម ឬ ជាចម្លើយមួយ នៃឥន្ទ្រិយ ឬក៏វិញ្ញាណ ជាសមត្ថភាព ដែលនាំឲ្យយើង ដឹង យល់ ស្គាល់ នូវលោកខាងក្រៅ និងខ្លួនឯង ដោយសារការប៉ះទង្គិចរវាងឥន្ទ្រិយ និង វត្ថុអារម្មណ៍ ។

សមុបយសច្ច មាន អត្ថ ៤ ប្រការ គឺ :

- ១~ អាយុហានៈ ការប្រមូលមក ។
- ២~ និទានៈ ជាហេតុ ។
- ៣~ សំយោគៈ ប្រកបព្រម ។
- ៤~ ពលិពោធនៈ កង្វល់ ។

៣~ និរោធសច្ច : ការរលត់ទុក្ខ រួចចាកទុក្ខ ជាសេចក្តីពិត ។ និរោធនៈ ការរលត់ ការរួចស្រឡះ ការបានឥស្សរភាព គឺនិព្វាន បានដល់ :

- ការអស់ចំណង់រលីង
- ការរលត់តណ្ហា និងកិលេសគ្រប់យ៉ាង
- ការរលាស់ចេញផុត រួចស្រឡះចាកទុក្ខទាំងពួង ។ល។ ហៅថា និព្វាន មាន ២ យ៉ាង គឺ :

១~ សឧបាទិសេសនិព្វាន ការរលត់កិលេសតណ្ហាទាំងអស់ នៅសល់តែខន្ធ ៥ គឺ និព្វានរស់ ។

២~ អនុបាទិសេសនិព្វាន ការរលត់កិលេសតណ្ហា និងខន្ធ ៥ គឺ និព្វានស្លាប់ ។

នីរោធសច្ច មាន អត្ថ ៤ ប្រការ គឺ :

- ១~ និស្សរណៈ រើខ្លួនចេញចាកភព ។
- ២~ អបលិពោធនៈ គ្មានកង្វល់ ។
- ៣~ អសង្ខតៈ គ្មានបច្ច័យតាក់តែង ។
- ៤~ អមតៈ មិនចេះស្លាប់ ។

៤~ មគ្គសច្ច : មាត់ ឬ មធ្យោបាយ នាំឲ្យផុតទុក្ខ ជាសេចក្តីពិតបានដល់មជ្ឈិមា- បដិបទា មាត់កណ្តាល មានអង្គ ៨ គឺ :

- សម្មាទិដ្ឋិ យល់ត្រូវ Comprehension juste
- សម្មាសង្កប្បៈ ត្រិះរិះត្រូវ Pensée juste
- សម្មាវាចា និយាយត្រូវ Parole juste
- សម្មាកម្មន្ត ការងារត្រូវ Action juste

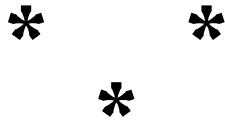
- សម្មាអាជីវៈ ចិញ្ចឹមជីវិតត្រូវ   Moyen d'existence juste
- សម្មាវាយាមៈ ព្យាយាមត្រូវ   Effort juste
- សម្មាសតិ ភ្ញាក់រលឹកត្រូវ   Attention juste
- សម្មាសមាធិ តម្កល់ចិត្តត្រូវ   Concentration juste

មាត់ ឬ មធ្យោបាយ ទាំង ៨ ខាងលើនេះ រួមបានដល់ :

- សីល   Conduite Ethique
- សមាធិ   Discipline mentale
- បញ្ញា   Sagesse

មគ្គសច្ច មាន អត្ថ ៤ ប្រការ គឺ :

- ១~ និយ្យានៈ ខ្លួនចេញចាកភព ។
- ២~ ហេតុ ជាហេតុ ។
- ៣~ និទស្សនៈ សំដែងចេញ ។
- ៤~ អធិបតិ អធិបតិ ជាធំ ។

ទ្រឹស្តី បដិច្ចសមុប្បាទ

ឬ

ធម៌ភាពភ្ជាប់ ហេតុទៅនឹងផល

Loi de la causalité

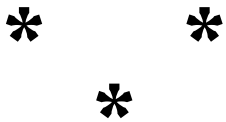
ទ្រឹស្តីបដិច្ចសមុប្បាទ ឬ ធម៌ភាពភ្ជាប់ហេតុទៅនឹងផល មាន ១២ កត្តា គឺ :

- ១~ អវិជ្ជា Ignorance នាំឲ្យកើតសង្ខារ
- ២~ សង្ខារ Formation នាំឲ្យកើតវិញ្ញាណ
- ៣~ វិញ្ញាណ Conscience នាំឲ្យកើតមានរូប
- ៤~ នាមរូប Mentalité et Physique នាំឲ្យកើតអាយតនៈ ។
- ៥~ អាយតនៈ Sens នាំឲ្យកើតផស្សៈ
- ៦~ ផស្សៈ Contact នាំឲ្យកើតវេទនា
- ៧~ វេទនា Sensation នាំឲ្យកើតតណ្ហា
- ៨~ តណ្ហា Désir នាំឲ្យកើតឧបាទាន
- ៩~ ឧបាទាន Saisie នាំឲ្យកើតភព
- ១០~ ភព Processus du devenir ជាតិ
- ១១~ ជាតិ Naissance ជរា ព្យាធិ មរណៈ

១២~ ជរា ព្យាធិ មរណៈ នាំឲ្យមានអវិជ្ជា ។ល។ ទ្រឹស្តីបដិច្ចសមុប្បាទ ជាទ្រឹស្តីស្វែងរកការពិតនៃធម្មជាតិ មនុស្ស សត្វ ដោយការសិក្សា ពិចារណា ភ្ជាប់ហេតុទៅនឹងផលដូចជា :

- បើនេះមាន នោះក៏មាន
- បើនេះគ្មាន នោះក៏គ្មាន
- បើនេះស្លាប់ នោះក៏ស្លាប់
- បើនេះកើត នោះក៏កើត ។ល។

ដូច្នេះកំណើត ភាវៈ ទាំងអស់ : មនុស្ស សត្វ លោកៈ ធម្មជាតិ ។ល។ សុទ្ធតែកកើត ឡើង ដោយមានបច្ច័យ មានទំនាក់ទំនងប្រាស្រ័យគ្នាទៅវិញទៅមក ចងក្លាប់គ្នាជាកម្រង ឬ ជារង្វង់មូល ដូចកងចក្រ ដែលត្រូវតែវិលជានិច្ច វិលចុះវិលឡើង ម្តងលើ ម្តងក្រោម ពុំមានឈប់ឈរ សោះឡើយ ដោយមានអវិជ្ជា ជាមេ ជាប្រភព ។

ពុទ្ធសាសនា និង សង្គមខ្មែរ

ឥទ្ធិពលពុទ្ធសាសនាបានចាក់គ្រឹះយ៉ាងមាំក្នុងចិត្តគំនិតខ្មែរ សង្គមខ្មែរ ទំនោរខ្មែរ មនោគមខ្មែរ តាំងពីយូរអង្វែងណាស់មកហើយ ។ មានវត្តអារាមជាច្រើន ប្រកបទៅដោយ វិហារ កុដិ សាលា ដំលូ ។ ជាច្រើន ដែលពុទ្ធបរិស័ទ មានសទ្ធាជ្រះថ្លា បានកសាង ធ្វើជាសេនាសនៈ សម្រាប់ព្រះសង្ឃគង់នៅ ដែលនិមន្តមកអំពីទិសទាំង ៤ និងជាទីសំរាប់ ធ្វើបុណ្យសុទ្ធវិទាន ស្នាទាន រក្សាសីល ជាដើម ។ ប្រជាជនខ្មែរ ទាំងប្រុស ទាំងស្រី ភាគច្រើន ច្រើនតែជាឧបាសក ឧបាសិកា អ្នកកាន់ពុទ្ធសាសនា ធ្វើបុណ្យ ឲ្យទាន រក្សា សីល ៥ សីល ៨ សីល ១០ ធ្វើសមាធិកម្មដ្ឋាន ជាដើម ។ កាលសម័យបុរាណ ក្មេងៗ កូនចៅអ្នកស្រុកតែងបានចូលទៅសិក្សារៀនសូត្រ អក្សរសាស្ត្រ នព្វន្តសាស្ត្រ សិល្បៈ គុណដំបង គុណដាវ ជាដើម នៅក្នុងទីវត្តអារាម ដែលមានព្រះសង្ឃជាគ្រូបាណ្ឌយ ។ អ្នកខ្លះក៏បានសុំផ្លូវសប្បុរសសាមណេរ ឬ ជាភិក្ខុ សិក្សា រៀនសូត្រធម៌អាថ៌ ក្នុងព្រះពុទ្ធសាសនា ។

ជាពិសេស ឥទ្ធិពលពុទ្ធសាសនា បានចូលស៊ុបស្ថាន ចាក់ឫសយ៉ាងមាំ ក្នុងសង្គមខ្មែរ ទំនោរខ្មែរ ព្រលឹងខ្មែរ មនោគមខ្មែរ តាំងតែពីច្រើនសតវត្សណាស់មកហើយ ដែលមាន ជាអាទិ ក្នុង :

- ជំនឿ Croyance
- ប្រពៃណី ទំនៀមទម្លាប់ Coutume - Mœurs
- សិល្បៈ Art
- អក្សរសិល្ប៍ Littérature

ក~ ជំនឿ Croyance

ឥទ្ធិពល ពុទ្ធសាសនា បានបណ្តាល បង្កើតឲ្យមាន

- ជំនឿ បុណ្យ បាប ។
- ជំនឿ កម្ម ផល ។
- ជំនឿ សច្ចៈ សុចរិត យុត្តិធម៌ ។
- ជំនឿ ស្ថានសួគ៌ ស្ថាននរក ។ល។

ដែលបានជាកត្តាដ៏ធំមួយ ជួយរុញច្រានសង្គមខ្មែរ មនុស្សខ្មែរ ឲ្យមានសីលធម៌ មនុស្សធម៌ ស្គាល់បុណ្យបាប ហើយខំប្រឹងធ្វើ ខំប្រឹងកសាងអំពើល្អ គ្រប់ៗ គ្នា ។

ខ~ ប្រពៃណី ទំនៀមទម្លាប់

Coutume - Mœurs

មានប្រពៃណី និងទំនៀមទម្លាប់ ជាច្រើន ស្ទើរតែគ្រប់មែកធាងនៃ វប្បធម៌ អរិយ- ធម៌ សុទ្ធតែមានទំនាក់ទំនងនឹងពុទ្ធសាសនា ដូចជា ៖

- ពិធីចំរើនជន្មាយុ (ចំរើនអាយុ)
- ពិធីអាពាហ៍ពិពាហ៍
- ពិធីបូជាសព ហែសព
- ពិធីកោរដុក
- ពិធីអភិសេកព្រះពុទ្ធរូប

និងមានប្រពៃណីខ្លះទៀត ជាបែបពុទ្ធសាសនាសុទ្ធ ។ ដូចជា ៖

- ពិធីចូលវស្សា
- ពិធីចេញវស្សា
- ពិធីបុណ្យកបិន

ក) ធានមុទ្រ : ព្រះពុទ្ធជឿយាន : រូបគង់ពែនក្លែន ព្រះហស្តលាទាំងពីរ ដាក់ត្រួតលើ គ្នា នៅលើក្លែន ។

ខ) ភូមិស្តុសមុទ្រ : ព្រះពុទ្ធជាញ្ចៀមារ : រូបគង់ពែនក្លែន ព្រះហស្តឆ្វេងដាក់ផ្ទារលើ ក្លោឆ្វេង, ព្រះហស្តស្តាំដាក់លើក្លោស្តាំ មានចុងម្រាមដៃចង្អុលទៅលើផែនដី ។

គ) អកយមុទ្រ : ព្រះពុទ្ធឲ្យអភ័យដល់មនុស្ស សត្វ : រូបឈរ លាបាតដៃទាំងពីរទៅ មុខ ចុងម្រាមដៃឡើងលើទាំងអស់ ។

ឃ) ធម្មចក្រមុទ្រ : ព្រះពុទ្ធសំដែងធម្មចក្រ : រូបគង់ពែនក្លែនក៏មាន គង់សំយុងជើងក៏ មាន ដៃទាំងពីរដាក់លើទ្រូង ធ្វើដូចជាកងចក្រ ។

ង) វរមុទ្រ : ព្រះពុទ្ធប្រទានពរ : រូបឈរ លាបាតដៃទាំងពីរទៅមុខ ម្រាមសំយុងចុះ ។

ច) បាត្រទានមុទ្រ : ព្រះពុទ្ធទ្រង់បាត្រ : រូបឈរ ដៃទាំងពីរឱបបាត្រ ។

ឆ) វិកក្កមុទ្រ : ព្រះពុទ្ធត្រិះរិះពិចារណា : រូបឈរ លាបាតដៃទាំងពីរទៅមុខ បត់ម្រាម កណ្តាលជារង្វង់ភ្ជាប់នឹងមេដៃ ។

ជ) ទុក្កកិរិយាមុទ្រ : ព្រះពុទ្ធជឿទុក្កកិរិយា : រូបគង់ពែនក្លែន ឬផ្នំ មានរូបកាយស្តាំដៃ ស្តម ឃើញតែផ្នំ ។

ឈ) សយនាមុទ្រ : ព្រះពុទ្ធផ្នំ ឬ បរិនិព្វាន ។

សង្កេត

លក្ខណៈពិសេស នៃកាយវិការ បែបមុទ្រ ក្នុងសិល្បៈខ្មែរគួរកត់សំគាល់ គឺ :

១~ ទឹកព្រះភក្រ្តញញឹមជាដរាប ហាក់ដូចជារកឃើញនូវអាថ៌កំបាំងអ្វីមួយ ដ៏ជ្រាល ជ្រៅ ។

២~ ទ្រង់គង់ពែនក្លែនលើបល្ល័ង្ក ឬ លើផ្កាឈូក គ្រង ឬ ឃុំចីពរ ។

៣~ ចំកណ្តាលព្រះសីសៈ មានកំពូលមោលី ហើយមានកេសាររួញ ។ ប្រទាក់គ្នាដូច គូថខ្មៅ ឬ ដូចបន្ទាសំបកខ្នុរ ។

៤~ ព្រះកាណាំ (ត្រចៀក) វែងនិងមានធាតុល្អ្លាវង្សី ចេញអំពីព្រះសីសៈ ដូចរស្មីព្រះ- អាទិត្យ ។

២~ ប្រាសាទ Ruines

នៅប្រទេសខ្មែរ មានប្រាសាទជាច្រើន ដែលគេសង់សាងឡើងដោយពុទ្ធសាសនា គឺ:

- ប្រាសាទ បាយ័ន ចុងសតវត្សទី ១២ នៃ គ.ស.
- ប្រាសាទ តាព្រហ្ម គ.ស. ១១៨៦
- ប្រាសាទ ព្រះខ័ន គ.ស. ១១៩១
- ប្រាសាទ នាគព័ន្ធ ដើមពាក់កណ្តាលសតវត្សទី ១២
- ប្រាសាទ បន្ទាយក្តី
- ប្រាសាទ បន្ទាយច្បារ ។ល។

ចំណាំ : ការសង់ប្រាសាទតាមបែបពុទ្ធសាសនា ជាពុទ្ធនិយមគេច្រើនសង់នៅលើទីដី រាបស្មើ ពុំសូវមានជាន់ថ្នាក់ខ្ពស់ ។ ដូចជាប្រាសាទបែបព្រាហ្មណ៍និយមទេ ។ ការណ៍នេះ បញ្ជាក់ប្រាប់ឲ្យដឹងថា: ព្រះពុទ្ធជាមនុស្សបិតនៅលើលោកនេះជាមួយនឹងមនុស្សគ្រប់គ្នាដ៏ទៃ ទៀត គឺព្រះពុទ្ធពុំមែនបិតនៅលើមេឃ ដាច់ឆ្ងាយអំពីមនុស្សដូចជាអាទិទេព នៃសាសនា ព្រាហ្មណ៍ទេ ។

ប៉ុន្តែ ព្រះពុទ្ធជាមនុស្សភ្ញាក់រឭកមុនគេ មានការតស៊ូ ព្យាយាម រើបំរះ រំដោះខ្លួន ឲ្យរួចផុតអំពីទុក្ខ និងច្បាប់ធម្មជាតិ ។

៣~ ស្តូប Stupa

ស្តូបជាកន្លែងសំរាប់តម្កល់អដ្ឋិធាតុ នៃមនុស្សដែលស្លាប់ មានសណ្ឋានរាងមូលដូច លោកខែពាក់កណ្តាល ឬ ដូចពាក់កណ្តាលរង្វង់មូល (អឌ្ឍមណ្ឌល Demi – circle) ដែល មានន័យថាជា អនិច្ចំ (Impermanence) នៃវត្ថុទាំងអស់ក្នុងលោក ។ ស្តូប គេច្រើនសង់ នៅលើខឿនខ្ពស់ល្មម មានរបងព័ទ្ធជុំវិញ ។

៤~ ចេតិយ

ចេតិយ ច្រើនមានរាង ៤ ជ្រុង ឬ រាងមូល បិតត្រួតលើគ្នា ជាជាន់ថ្នាក់ ។ បាត ក្រោមរីកធំ ហើយរៀវតូចបន្តិចម្តង ។ រហូតដល់កំពូល មានរាងជាត្រូវត ។ តាមធម្មតា គេតែងសាងចេតិយឲ្យមាន ៣ ថ្នាក់ ដែលមានន័យតំណាងព្រះរតនត្រ័យ គឺ ព្រះពុទ្ធ ព្រះធម៌ ព្រះសង្ឃ ។

ចេតិយ ក្នុងពុទ្ធសាសនា មាន ៤ បែប គឺ :

ក) ធាតុចេតិយ - ចេតិយសម្រាប់តម្កល់ ដាក់ ឬ បញ្ចុះអដ្ឋិជាតុ ព្រះពុទ្ធ ឬ មាតាបិតា ជាដើម ។

ខ) បរិភោគចេតិយ - ចេតិយសម្រាប់ដាក់វត្ថុប្រើប្រាស់របស់ព្រះពុទ្ធ មានវត្ថុព័ន្ធនិង តម្រង់ទឹកជាដើម ។

គ) ធម្មចេតិយ - ចេតិយសម្រាប់តម្កល់ក្បួនច្បាប់ សាស្ត្រា គម្ពីរ ពុទ្ធវចនៈ មានព្រះ ត្រៃបិដក ជាដើម(បុរាណៈ ហោត្រៃ) ។

ឃ) ឧទ្ទេសិកចេតិយ - ចេតិយឧទ្ទិស ថ្វាយ ឬជាចំពោះព្រះពុទ្ធ ព្រះរតនត្រ័យ ឬអ្នក មានគុណ មានមាតាបិតា គ្រូ ឧបជ្ឈាយ៍ ជាដើម ។

៥- វិហារៈ Vihàra (Temple)

ព្រះវិហារ ឬ ឧបោសថាគារ ជាកន្លែងសម្រាប់តម្កល់ព្រះបដិមាករ ដែលមានមួយព្រះ អង្គធំជាងគេ និងជាកន្លែងសម្រាប់ព្រះសង្ឃធ្វើសង្ឃកម្មផ្សេងៗ មានឧបោសថកម្ម ឧបស- ម្បទាកម្ម ជាដើម ។ វិហារតាំងនៅចំកណ្តាលទីវត្ត នៅលើខឿនខ្ពស់ ។ វិហារទាំងអស់ សុទ្ធតែបែរមុខ ឆ្ពោះទៅទិសខាងកើត ដែលតំណាងទិស ព្រះពុទ្ធត្រាស់ដឹង ក្រោមដើម ពោធិព្រឹក្ស បែរព្រះកក្រដៅទៅទិសខាងកើត ។

ព្រះពុទ្ធរូបបដិមាករ អង្គធំ ដែលគេតម្កល់នៅលើបល្ល័ង្កខ្ពស់ ក្នុងវិហារ មាននាមថា «ព្រះជីវី» ។

យ- អក្សរសិល្ប៍ Littérature

រឿងរ៉ាវ អត្ថបទអក្សរសិល្ប៍ ជាច្រើន, អ្នកនិពន្ធបានដកស្រង់ចេញមកអំពីគម្ពីរ ក្នុង ពុទ្ធសាសនា មានគម្ពីរព្រះត្រៃបិដក និងគម្ពីរអដ្ឋកថា ធម្មបទ វិសុទ្ធិមគ្គ មង្គលត្ថទីបនី ទសជាតក៍ និង បញ្ញាសជាតក ជាដើម មកតុបតែង ចងក្រងជាវណ្ណកម្មរបស់ខ្លួន ។ អក្សរសិល្ប៍បែបនេះ ជាចលនាពុទ្ធនិយម ដែលបានលើកយកសកម្មភាពពោធិសត្វក្នុងការ កសាងបារមី ឬដែលបានលើកយកទស្សនៈសំខាន់ៗ ក្នុងពុទ្ធសាសនា មានបញ្ញាកម្មផល បុណ្យ បាប ជាដើម មកពន្យល់ អធិប្បាយ តុបតែង ។

អក្សរសិល្ប៍ ចលនាពុទ្ធសីម អាចចែកជា ២ ប្រភេទ គឺ :

១~ អក្សរសិល្ប៍ តំណាងចលនាពុទ្ធនិយមពិត ។ ដែលអ្នកនិពន្ធបានដកស្រង់ចេញមក អំពីជាតក គឺ :

- តេមិយជាតក   បំពេញ នេក្ខម្មបារមី
- ជនកជាតក   "   វិរិយបារមី
- សុវណ្ណសាមជាតក   "   មេត្តាបារមី
- នេមិរាជជាតក   "   អធិដ្ឋានបារមី
- មហោសថជាតក   "   បញ្ញាបារមី
- ភូរិទត្តជាតក   "   សីលបារមី
- ចន្ទកុមារជាតក   "   ខន្តិបារមី
- នារទជាតក   "   ឧបេក្ខាបារមី
- វិជ្ជុរបណ្ឌិត   "   សច្ចបារមី
- វេស្សន្តរជាតក   "   ទានបារមី

២~ អក្សរសិល្ប៍ តំណាងចលនាពុទ្ធនិយមក្លាយ ដែលអ្នកនិពន្ធបានដកស្រង់ចេញមក អំពីគម្ពីរបញ្ញាសជាតក ជាគម្ពីរអង្គកថា កើតមានឡើងនៅប្រទេសលាវ ក្រុងឈៀងម៉ៃ ប្រហែល ៥០០ ឆ្នាំ ប៉ុណ្ណោះ ។

អក្សរសិល្ប៍បែបនេះ មាន :

- រឿង សុភមិត្ត   - រឿង ភោគកុលកុមារ   - រឿង ព្រះសុធន
- រឿង លោកន័យជាតក   - រឿង ព្រះសមុទ្រ   - រឿង វិមានចន្ទ
- រឿង សព្វសិទ្ធិ   - រឿង ស្រទេបចេក   - រឿង មរណមាតា
- រឿង ខ្យងស័ង្ក ។ល។

វាយកុំព្យូទ័រដោយ កុយ ច័ន្ទនារីវិទ្ធី ធ្វើចប់នៅវេលាម៉ោង ១២ និង ៥០ នាទី រំលងអាធ្រាត្រ ថ្ងៃអាទិត្យ ទី ១៣ ខែ មេសា គ.ស. ២០០៨ នៅទីក្រុង អាឌីឡែដ (ប្រទេសអូស្ត្រាលីខាងត្បូង (Adelaide, South Australia)